



Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN



לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בבא קמא דף כח

נזיקין. הלכות חובל ומזיק פ"ד פ"ה

ב חרש שוטח וקמן פגיעתן רעה החובל וכו'. משנה שם (דף פ"ו.):
בא העבד והאשה וכו'. משנה שלימה שם ויהיז טעמא בגמרא (דף פ"ט.): אמאי לא מצינו כתובה בטובה הנאה וימנן לזיוק ופריק מפני שמחזור ומחזור אלל העבד והאשה כי דינא כבדי לא מטרמינן להו והוא דהלכות:

נמכות (דף ט' ט'): עכו"ם שהכה את וכו'. מיימרא דבסנהדרין פרק ארבע מימות (דף י"ח:):
 ד קנס קנסו חבמים וכו'. כמד הר"א ז"ל א"א לא היה קנס וכו'. ודעת רבינו שהוא קנס שאין לך עדות ממקיימת בלא ראיה ובלא ידעיה בזרוע כזה העדות ולא נפקא לן מדי לענין דינא: ביצד היו שני עדים וכו'.

פירוש ידו רשומה ומשנה היא בפרק כל הנשבעין (דף מ"ד:): נשבעות כמ"ק:
 ה בד"א כשהיתה וכו'. מיימרא שם (דף מ"ו): נגמרא. ומ"ש נשיכה בין

כמפיו דוקא נשיכה שאי אפשר לתלות שבחול נחמך ותכל צעמנו הו' לאו הכי תלין ויהיה נוטל נשבעה דקוקא כדאיתא בגמרא כדדיא: ן הודרה שהכל וכו' משלם המשה דברים שהרי העדים וכו'. דעת הרב ז"ל שאין זה מודה בקנס כיון שיש שם עדים כפי מה שהבאר בה"ל גניבה פ"ג וכן דעת רבו רבינו יוסף אכן מייגש ז"ל שם כפירושיו:
אבל אם לא היו עדים וכו' פטור מנוק ומן הצער והייב בבבבשת ושבט וריפוי.

כמד הר"א ז"ל א"א לא ידעמי למה פטור מאלו וכו'. לא הכריע הרב הדבר ואינו ממה צדכיו שהרי כפ"ק דצ"ק (דף ד'): גרסינן מני ר' אשעיש

אוכלין פירותיה *עד שיגדילו:
ב חרש שוטח וקמן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין. אע"פ שנתפתה החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן אינם חייבין לשלם שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת: **בא** והעבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין. אבל משלמין לאחר זמן אם נתגרשה האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד. שהרי בני דעה הן והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה שאם העשיר חייב לשלם:

בב עבדו של אדם כגופו ובהמתו כממונו. כיצד הרי *שהניח גחלת על לב עבדו *של חבירו ומת או שדחפו לים או לאש והוא יכול לעלות משם ולא עלה ומת פטור

השגת הראב"ד *הניח גחלת על לב עבדו. א"א כפית: *של חבירו וכו'. א"א כפני מצינו:

מן התשלומין. ואם עשה כן לבחמת חבירו כאילו הניח גחלת על בגדו ונשרף שהוא חייב לשלם וכן כל כיוצא בזה:

פרק המישי

א אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו. ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מיראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה ררך *נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא יוסף להכותו אם הזהירה תורה מלהוסיף בהכאת החומא קל וחומר למכה את הצדיק: **ב** אפילו להגביה ידו על חבירו אסור וכל המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה [וא]רשע: **ג** המכה את חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה ניתן לתשלומין. ואפילו הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה שהרי ישנו נשבעת מצות. ועכו"ם שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה ויך את המצרי: **ד** *קנס קנסו חכמים לאלו השוטחים בעלי זרוע שיהא הנחבל נאמן ונשבע בנקימת חפץ שווה חבל בו חבל זה ונוטל מה שראוי לו. והוא שיהיו שם עדים. כיצד היו שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בעת שחבל בו והוא אומר לא חבלתי והלה אומר אתה חבלת בי הרי זה נשבע ונוטל: **ה** כמה דברים אמורים כשהיתה המכה במקום שאפשר לו להכות בעצמו או שהיה עמהם שלישי שאפשר שווה הנחבל אמר לו לחבול בו ולהתרעם על אחר. אבל אם אין עמהם אחר והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשות בעצמו כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה הרי זה נוטל בלא שבועה: **ו** *הודרה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה ויצא חבול. **אבל** אם לא היו שם עדים כלל הוא אומר חבלת בי והודרה

השגת הראב"ד *קנס קנסו וכו'. א"א לא היה קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל צעמנו ע"כ האמרינו למה נשבעה עכ"ל:

השגת הראב"ד *הודרה החובל וכו'. א"א לא ידעמי למה פטור מאלו ואולי יאמר מפני שצריך אומדנה וזה אע"פ שמודה לו בחבלה אינו יודע באומדן לפיכך פטור מהס אכל השגת והרפוי שם נראה לענין שייב ואינו מחזור שהכל צריך אומדן הילכך חייב בכל או פטור מן הכל עכ"ל:

א סמ"ג עשין סי' ע"ו טו"ח סי' תכ"ד: ב סמ"ג שם ע"ש שמצינו משנה ממשנה ידים: ג סמ"ג שם טור שם: * ג"ל בויון:

לחם משנה

בב הרי שהניח גחלת על לב עבדו וכו'. הר"א ז"ל כמד בהשגות הניח גחלת כו', כפית. עוד כמד על מצונו, צפני מצונו ע"כ. כלומר שהוא מפרש כפירוש המוס' ז"ל דהיינו שהעבד כפית ומצונו לפניו דהיינו לו לסלק הגחלת מעל עבדו ויכין דלא חש לסלקה אישו דלפסיד אנפשיה וע"ג דהמוס' ז"ל מפרשים הבעת לענין נזיקין הר"א ז"ל מפרשה לענין מימה ועיין בגמרא יוסף כי שם האריך כפירושיו אלו:

פ"ה ו הודרה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים כו' אבל אם לא היו שם עדים וכו'

מגדל עז

מגדל עז וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ע"כ: **בא** [ג] לרבינו נראה דוקא חבלות אבל הלואה ופקדון וגול אם הוא בידה וברשותה חייבת להחזיר ומזמנים אותה לדין עם בעלה אם תודה אלא שאין לה עכשיו משביעין אותה שניהם שלא עשו קניינה על נכסיו של זה ואם כפרה נשבעת כשאר בני אדם לרבינו אלפס דוקא חובות חבלות נכסיו שאינה חייבת כלום תחת בעלה אבל תבעה בפקדונות או דברים שאפשר שהן ברשותה חייבת ואם כפרה נשבעת ומסתמא חבלות וגבנות ופקדונות דינו שוין כדגרסינן בפ"ק דב"מ (דף י'): האומר לאשה ולעבד צאו וגבדו דלאו בני חיובא נינהו ה"ל דיא מיהיב שורקן ש"מ גניבה כחבלה וכי יתבר תותי בעלה לית לה לילימוה ודוקא דליתיה בענייה עכ"ל העיבור. אכן רבינו אב"ן כתב כיון דהנשים גבולות לישא וליתן בזמן הזה הרי הן כאילו מינים בעליהן להיות שלוחין ואם יש עדים חייב הבעל לשלם מפני תקנת השוק שישאו ויתנו עמהן ואם אין עדים נשבעת והא דאמרין פ' השוהא אין אדם רוצה שתתבוה אשתו כב"ד ה"מ גבי נדר דצריכה בעצמה לפרש הגדר בפני ב"ד אבל הכא אפשר ע"י אפוסטרופוס ועתה תתבוה ותתבוה ולא תגול משה"כ בחובל שאין הבעל נהנה מזה עכ"ל וכתב רבינו ראב"ה נשים אשר נישאות ונותנות בתוך הבית וכו' בעלה יטעון כשביבילה ואם התחייב שבעה וכו' רבינו ברוך ממנוצ"א דאין חילוק בין אשת איש לפנויה דאין לה לפרוע אלא כגון גבי חבלה אבל לא גבי פקדון וגוילה דהא לא הים ואשתו תובעת מוגנת הן אומר תשבע וכ"ש אם אחרים תובעין אותה ע"כ. והחולקים עליהם חביריהן בתה"ה בהלכות טועין ע"כ: **ב** [א] כתב ראב"ן שפוסקים דינו כן לפרותו

הראב"ד ז"ל לומר דאע"ג דמחיל להו היינו הקקן עצמו משום דלמי להו מחמת נערה אכל הפירות ודאי דלא מחיל להו דלא גרע ממניאיה ואין זה מוכרח כל כך להשיג על רבינו ז"ל. הרב צ"י ז"ל שכתב שהגרסא הנכונה היא שהאב אוכל פירות לא ידעמי טעמו דהר"א ז"ל נראה דהיה לו הניקסא דנצרי רבינו ז"ל כדכתיבנא ויש טעם נכון לגיחסתנו דשאני הכל ממניאיה מהטעם האמור בגמרא ואין קושימו של הר"א ז"ל מוכרח כ"כ כדכתיבנא:

אושעיא י"ג אבות נויקין ד' שומרים ותמשה דברים אלו וארבעה אבות השנויים סמ בשמנה ור' חייה תני כ"ד וקא תשיב תשלומי כפל וכו' וקאשקין רבי אושעיא אמאי לא תני הני ואמר בזמנא קא מיירי בקנסא לא קא מיירי נראה ככל אלו הדברים ממון בפירות ועוד שם מוז' הסוגיא והתפסה דממונא כינהו ליתני ופריק מאי היא אי לעב תנא

וגי דברי הרב המשיג לריך לי עיון. ופ"א מהל' טוען ונטען נראה כדעת הר"א ז"ל שהוא חייב על הכל וסמ יתבאר עוד דלן זה: **מ' אינו** דומה המזיק את חברו וכו'. משנה וברייתא בהסובל (דף ז"ג): **י ואסור** לנחבל וכו'. משנה סמ:

מעצמו פטור מן הנזק ומן הצער וחיוב בשבת [נוכחבושת ובריפוי על פי עצמו. לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת היסט: ו' ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו. שהשבת והריפוי ממון הוא ולא קנס.]

שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו. והבושת לא הגיעה לו אלא בשעה שהורה בפניו שהוא חבל בו. שהנחבל שלא חבל בו [בפני] אדם אין לו בושת

השנת הראב"י
*שביישה אותו וכו'. ח"א סוף דבר דינא דגמתי הוא זה עכ"ל:

ארתו: (ח) נמצאת למד שאין הפרש בבושת בין בושת המגיע לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בושת המגיע לו בעת שהורה בפני אחרים שחבל בו. לפיכך משלם אדם בושת על פי עצמו: מ' אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק ממון חברו כיון ששלם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו. אבל חבל בחברו אע"פ שנתן לו חמשה דברים אין מתכפר לו. ואפילו הקריב כל אילי נביות אינו מתכפר לו ולא נמחל עונו עד שייבקש מן הנחבל וימחול לו: י ואסור לנחבל אלהות אכזרי ולא ימחול אין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו: י"א ועוד יש הפרש בין נוקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחבירו סמא את עיני קטע את ידי על מנת שאחה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאחה פטור הרי [ז]זה פטור. ואם לא אמר לו על מנת שאחה פטור הרי זה [א]חייב לשלם אף על פי שהרשהו להשחית: י"ב במה דברים אמורים כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה. כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו

י"א ועוד יש הפרש בין נוקי גופו לנזקי וכו'. שנינו סוף הסובל האומר סמא את עיני וכו' ע"מ לפטור חייב קרע את כסותי שבר את כדי וכו' ע"מ לפטור פטור ע"כ וקאשקין עלה בגמרא (דף ז"ג). מדמי הכני ופלעטי ע"מ לפטור פטור אמר רב ששת מהו פגם משפחה פירוש בסמא את עיני איכא פגם שהוא חקר אבר משא"כ כהכני פלעטי ואמר ר' אמר ר' הושתעא משום פגם משפחה רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי איברים שלו ר' יוחנן אמר לי הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן פגם ויש הכי הכני פלעטי ע"מ לפטור ואמר לו הן הן שהוא כלאו (שבר את כדי) קרע את כסותי ע"מ לפטור ואמר לו לאו זה לאו שהוא כהן ופירוש כשלאמר הן כחמיה הוא כלאו וכשלאמר לאו כחמיה הרי הוא כהן. ודע שרבינו ז"ל מפרש דר' יוחנן לא קאי אראשי איברים דממני דלימא דעמעמא דמהני מפני שאמר לו הן כחמיה וכדפירש"י ז"ל ופ"א דר' יוחנן דינא דגמתי נפשיה הוא ובהכני ופלעטי הוא בדוקא אבל דראשי איברים אפילו אמר הן כחמיה חייב וכו' שחוכר בראשי דראשי איברים בדוקא אבל כהכני ופלעטי ודאי הרי הן כמזיק ממון וכן עיקר ולא הביא הרב ז"ל דין המדבר בתמיה לפי שהוא פשוט: אבל האומר קרע וכו':

י"ב בד"א וכו'. זה מנזחל בגמרא סמ (דף ז"ג):

האומר

הימנו: י"א ועוד יש הפרש בין נוקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחבירו סמא את עיני קטע את ידי על מנת שאחה פטור הרי זה חייב בחמשה דברים שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך. אבל האומר לחבירו קרע את כסותי שבר את כדי על מנת שאחה פטור הרי [ז]זה פטור. ואם לא אמר לו על מנת שאחה פטור הרי זה [א]חייב לשלם אף על פי שהרשהו להשחית: י"ב במה דברים אמורים כשבאו הכלים לידו תחילה בתורת שמירה. כגון שהיו שאולין או מופקדין אצלו

א סמ"ג עשין ס' ע' טו"מ ס' מ"ב:

לחם משנה

מגזית בצבל וקשה על זה דל"כ איך יתכן רבינו ז"ל מה שאמר בפ' החובל (דף פ"ד): אמרי ה"ג דהא רב פפא אגזי ארבע מאה זוזי לזבשה והקשו שם הא ליתיה לר"פ וכו' ושלח ליה חקדא חקדא קנסא קמגזית בצבל ויחי קרי קנסא לזבשה דלדברי רבינו ז"ל הו' ממון וא"כ אמאי קרי ליה קנסא ואולי זו היא כוונת ה"ה ז"ל במ"ש ואין זו ראייה שאינו קנס לענין הודאה וכו' כדאימא בפ' החובל במ"ש כדאימא בפ' החובל לא רמו לבד דלדקן שאין דנין בצבל דלא שכיח איתיה התם אלא הכוונה לומר ע"כ התם מוכח דמ"ש קנסא קמגזית בצבל הו' ממון דלא שכיח קרי ליה קנס דהא אמרו שם לזבשה וכו' גזי בושח ובושח אפי' רבינו ז"ל מודה שהוא ממון א"כ נראה ודאי דלא קרי קנס אלא משום דלא שכיח כדכתיבנא:

מ' אינו דומה מזיק וכו' שהמזיק ממון חברו וכו'. אע"ג דהכל' משוכה פ"ב כמז רבינו ז"ל דהגחול את חברו אינו מתכפר לו אלא אם ירצה לנגול ויפייס אותו אע"פ שהשיב לו הגחולה. י"ל דשאני גולן דנתפסה מאותה ענינה ועוד שאינר

משנה למדך

פ"ה י"א שהאומר לחבירו סמא את עיני וכו'. כ"ב עיין בשמ"ה הלנ"ס בפסקא הסמיכה (דף רפ"ה). (א"ה ועיין דברי הרב המחבר לעיל בסמוך):

ג"ד

מגדל עזו

למה פטור כו': ואני אומר אם הראב"ד ז"ל כתב זה לא קרא הקורא לפניו כל לשון הפסקא או היה חסר מן הספר שהגיע לידו אבל בפסק המנוגה וחסוס בחמיתו ידו הכל מפורש ז"ל לפיכך אם כפר ואמר לא חבלתי נשבע שבועת היסט ולמה משלם אדם ג' דברים אלו ע"פ עצמו שהשבת והריפוי ממון הוא ואינו קנס שאם לא יתן לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובעלו ממלאכתו והבושת לא הגיע לו אלא בשעה שהורה בפניו שהחבל שחבל בו בפניו הן אדם אין לו בושת והואלסו כד"ד הו' שביידי איתו נמלאת למד שאין הפרש בבושת בין בושת המגיע לו אם חבל בו בפני אחרים ובין בושת המגיע לו בעת שהורה בפני אחרים שחבל בו לפיכך משלם אדם בושח ע"פ עצמו עכ"ל. ועיקר הלכות אלו במוס' שבושח ע"פ שבושח הפקדון ופ' כל הנשבעין והסכר על דרך הגמרא שם י' אלו נערות ותלוקי הבושח פ' החובל וטענה שהחבלות פ' שבושח הפקדון והולאת הקנסות פ"ק דסנהדרין ודבריו כמזיקים וכו"כ הר"מ ז"ל מקולי מדעת רבותינו בעלי המוספות ז"ל ויסייעו צהודה בקנס מפי עצמו שביידי מהיהא דפרק אלו נערות גזי פמייה כו' של פלוגי משלם בושח ופגם ע"פ עצמו וזו אמרת ויני: ג"כ מצאתי בהשנות על מ"ש ר"מ ז"ל והואלסו כד"ד הו' שביידי. כמז בנס הראב"ד ז"ל סוף דינא הוא זה עכ"ל. ואנכי לא ירדמי לסוף דעמו: מ' אינו דומה מזיק חברו ב' וכו' וימחול לו. פ' החובל (דף ז"ג): י ואסור לנחבל עד ורוח חכמים נוחה ממנו. פרק בתרא דיומא ופ"ק דל"ה: י"א ג' עוד יש הפרש בין נוקי גופו עד סוף הפסק. פ' החובל:

הנהרות מיימנות

לקרותו רשע ופסול לערות ושכנגדו נשבע גומל עד שישבו מרשעו ויקבל דין ואפילו לא תבעו זה אלא אחר וכן פסק ר"א אהא דפ' האומר דעני המהפך בהרבה ובא אחר ונטלה ממנו נקרא רשע שיש לחון הכנסת להכריזו עליו בבית הכנסת בריבים וכן היה מורה שלום מורי רבינו מאיר בושח ע"כ: ו [ב] ובענין זה שנינו פ' אלו נערות האומר פתייה בתי של פלוגי משלם בושח ופגם ע"פ עצמו ס"ה: [ג] גרסינן פ' השואל כל שהבוי נעש על ידו אין כנסתין אותו במחציתו של הקב"ה שגאמר ג' עניש לצדיק לא טוב וכתוב כי לא אל חפץ רשע אהה לא יגורך רע ובפ' החובל אמר ר"ג כל המוסר דין על חברו הוא נעש וכו' עד וה"מ דאית ליה דינא בארעא וא"ר יצחק איי' לו לצעק יותר מן הנצחק הרשב"ם גרים אי לו לצעק יותר ממי שאין צועק וכן הוא במבילתא: י"א [ד] היינו דוקא בשא"ל קרע אחריי בא לידו בתורת שמירה אבל אם בשעת נתינת א"ל שומר לי ותקדענו אם תרצה פטור וכו' הכי דלא עשאו שומר וא"ל קרע וכו' מיהו אם א"ל קרע כסותי ויש לתלות דא"ל לקרעו מפני שצריך לקרעהו זו כדי לעשותו כמדה שהוא צריך איכא למימר דפטור אם קרע פרי"מ בפסקי ה"ר חזקיה ע"כ: [ה] עיין בתשובה י"ב ע"כ:

מפסקי

וי"ל דהיינו דקאמר ליה אימא לי גופא דעובדא היכי הוה, כלומר אימא לי אי תפס או לא, וגופא דעובדא היכי הוה, כנ"ל.
אמר ליה מאה פנדי בפנדא למחיייה, ודוקא בשאינו יכול למונעו בדבר אחר, הא יכול למונעו ע"י דבר אחר חייב, וכדאמרינן לקמן ³⁷ מפני שהיה לו לשומטו ולא שמטו.

[כח, א] בן כג כג יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה. כלומר אני אומר יחידאה הוא ופליגי רבנן עליה, ואי אפשר לומר דבהדיא פליגי רבנן עליה, דא"כ היכי פריש רבינא ³⁸ מאי שבור את שיניו בדין, דאי פליגי רבנן עליה לא אפשר למימר דבן בג בג שבור את שיניו בדין קאמר, דא"כ במאי פליגי רבנן עליה, כנ"ל.

אי הכי אימא סיפא דחפו לעליון ומת חייב ואי בתם אמאי חייב, כלומר ³⁹ אי אמרת בשלמא במועד משום הכי חייב שהיה לו לשמטו, שאינו בהול על שורו, שהרי בעל השור משלם לו נזק שלם מן העליה, אבל בתם אמאי הלא בהול היה על שורו שלא יפסיד חצי נזקו, ופריק אפי' הכי

אשר לו ולא נוציא ממנו, דאין אנו דנין דיני קנסות וזה יפסיד יותר ממה שהזיק. פי' דאם נוציא ממנו את מה שתפס יותר, א"כ נמצא שאנו פוסקים דמה שתפס בכדי היזיקו כדין תפס, נמצא שאנו דנין דיני קנסות, כן הבין הרא"ש שם בדעת ר"ת. (והב"ח בחו"מ ס"א כתב בדעת ר"ת, דמה שכתב דנמצא דאנו דנין דיני קנסות קאי על מה שאנו מוציאין את המותר, דהמותר הוא גזילות וגזילות אין דנין בבבל. (ועי' שטמ"ק שם בשם מהר"י כ"ץ). ולא הבנתי דהא ר"ת אומר דאם תפס דבר אחר לא את המזיק מוציאין מידו, ומאי שנא המותר מדבר אחר. והב"ח נסמך על המרדכי בשם ר"ת שכתוב: דאין דנין דיני "גזילות" בבבל, ונראה שט"ס הוא במרדכי שכן בתוס' וברא"ש ובאו"ז ובהגהות מיימוניות (שצויינו להלן) כתוב: קנסות). והרא"ש חולק וסובר דאין כאן דיני קנסות דאין אנו דנין אלא רק על להחזיר את המותר, ועל מה שתפס כנגד נזקו אין אנו דנין, שהרי כבר נפרע נזקו בתקנת חכמים שאמרו לא מפקינן מיניה. וכדעת רבנו הר"י מלוניל והרא"ש סובר גם הרמב"ם בפ"ה מסנהדרין הט"ז עי' הגהות מיימוניות שם. וכן דעת מהר"י כ"ץ בשטמ"ק שם. וכ"כ השטמ"ק לקמן פד, א בשם גאון. ³⁷ כח, א. ³⁸ כ"ה בכל הכת"י ודפו"י בדק"ס. ולפנינו: רבי ינאי, וכתב דק"ס דשיבוש הוא. ³⁹ וכ"כ תוס' ד"ה ואי

להתבונן בדרכים, והיינו דאמרינן לקמן בפרק שור שנגח את הפרה ²⁶ דשור פקח ביום פטור. ולפי מה שכתבתי למעלה ²⁷ אף שור אין דרכו להתבונן בדרכים בכיוצא בזה שלא לדרוס ולשבר.

הרי אמרו לרכובה שלש. יש מפרשים ²⁸ שלא אמרו שיעורין אלו אלא לעני שבישראל אבל לנכבדים כל אחד ואחד לפי כבודו. וי"א אפילו לנכבדים שבישראל.

אמר ²⁹ ליה חסדא חסדא קנסי קא מגבית בכבל, י"מ ³⁰ כי שיעורין אלו ³¹ כולן דמי בושת הן ובושת קנס הוא. ויש מפרשים ³² כי זה דמי בשתו וצערו. ולא קנס ממש קאמר, אלא כעין קנס ³³, שכל נזקי אדם באדם לא שכיחי ובעינן מומחין, ולא עבדינן שליחותיהו במילי דלא שכיחי ³⁴. וקשיא לי מאי קאמר, דהא אי תפס לא מפקינן מיניה, ואפילו לא תפס אי אמר קבעו ליה זמנא לדינא לארץ ישראל מזמנינן ליה, ואי לא אזיל משמתנינן ליה, וכדאיתא בפ"ק דמכילתין ³⁵, וא"כ צריכין אנו לדעת בשיעורין, דאי מפיס ליה ³⁶ מנפשיה כדי שיעוריה שרינן ליה שמתיה, ואי גמי תפס טפי מפקינן מיניה ³⁶.

המזיק. ²⁶ נב, ב. ²⁷ בפיסקא הקודמת. ²⁸ כ"ה בתוס' ד"ה הרי. וכי"מ זה כן דעת הרמ"ה מובא בנמוקי יוסף, וכתב דדעת הרא"ה והרא"ש כהי"א השני שכתב רבנו. ²⁹ לפנינו: שלח ליה וכו' קנסא קא מגבית. ³⁰ כן פי' רש"י. ³¹ צ"ל של. ³² כ"כ הרי"ף (יב, ב מדפי הרי"ף) בשם רבנן אחרני, עי' הגהות חו"י על הרי"ף, וכ"כ הנמוקי" שם בע"א, ועי' הגהות הב"ח שם אות ת. ³³ וכ"כ תוס' ד"ה קנסא, וכ"כ הנמוקי יוסף, ודברי רבנו אלו נראה שהם לא רק למאן דמפרש דמי בשתו וצערו, אלא אף למפרש דהכא איירי בבשת בלבד. (ועי' שטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ לקמן פד, ב שכתב דכאשר הבשת באה עם היזק הוי קנס, וכשבאה לבדה לא הוי קנס). ועי' בתשו' רבנו ח"ג סי' שצג שכתב דמה שדנין שיעורין אלו אע"ג דאין דנין דיני קנסות הוא למיגדר מילתא. וצ"ב דבסוגיין לא משמע כן. ³⁴ כמבואר לקמן פד, ב. ושם מבואר דבשת אע"ג דשכיח לא עבדינן שליחותיהו, משום דלית ביה חסרון כיס. ועי' מש"כ רבנו בתשו' המיוחסות סי' רמ, וצ"ב. ³⁵ לעיל טו, ב. ³⁶ וכה"ק הר"י מלוניל, ומש"כ רבנו דאם תפס טפי מפקינן מיניה הנה ר"ת לעיל טו, ב בתוס' ד"ה ואי חולק, עיי"ש שכתב דתפיסה מהני רק במזיק עצמו אבל במידי אחרניא לא, דאי בכל דבר שיתפוס לא מפקינן יבא לדבר תקלה דהיום או למחר יגזול כל

בעינן אף בקיום שמרות בשעת עדות שיהיה ועמדו כו' רק שאר מעמי הקילו כו', וכיון דפחות מג' לא מיקרי דיינים ולא הוי עמדו לפני ה' כו', ולכך תירץ דאיירי שהיחיד מומחה דהוי דיינן בכל מקום והוי שפיר ועמדו לפני ה', רק דנימא דבעינן ב"ד לענין קבלת עדות, ולענין זה ממילא שפיר עד נעשה דיינן שאף בשעת עדות נעשים דיינים, והוי שפיר ב"ד לקבל עדות, וגם יש כאן ועמדו לפני ה' כיון שהיחיד מומחה כו':

אז י"ל למאי שכתבו המפרשים דאף לרבא הא דתיקנו דבעינן ג' דוקא אף שבהדיוטות אין חילוק בין א' לג' הוא ג"כ משום יושבי קרנות כו', או דקושייתו הוא לרב אחא בריה דר"א כו', וממילא גם לענין קבלת עדות שייך התקנה כמ"ש שלא ידע דיני קבלת עדות כו'. ולכך מקשה הרמב"ן שפיר דאף דנימא דנעשים דיינים בשעת עדות מ"מ בעינן ג' אחרים לקבל עדות דשייך ג"כ שיושבי קרנות יקבלו עדות, ומאי

בכך שגם העדים מצטרפים מ"מ לא שייך אי אפשר דלית בהו חד דגמיר לענין לקבל עדות כו'. ולכך תירץ דהיחיד מומחה וממילא לא שייך התקנה כמבואר בש"ס, ורק משום דבעי ב"ד, ולענין זה עד נעשה דיינן בשעת קבלת עדות כנ"ל:

אך פשט דבריו לא משמע כן דמקשה דהוי כחוץ לבית דין ע"ש. וגם מרשב"א פרק החובל (ז:) מוכח דמהני קבלת עדות ביחיד מומחה ע"ש מ"ש לענין ראי' יחיד מומחה ע"ש. ומהרי"ט בתשובה חלק ח"מ סי' מ"ו כ' דמ"ש הרמב"ם דאינו ב"ד לענין הודאה אין כונתו שיוכל לחזור או לענין משטמה כו' דודאי מהני ואינו יכול לחזור ולטעון, רק דאינו כב"ד לענין אודיתא דבעינן קבעו דוכתא כו' וכן הוחזק כפרן לענין חזרתי ופרעתי ע"ש. ובס' נתיבות המשפט האריך בזה ולא ראה שהן דברי מהרי"ט הנ"ל ע"ש:

סימן ד: כיצד אדם עושה דין לעצמו.

סעיף א: יכול אדם לעשות דין לעצמו, אם רוצה שלו ביד אחר שגזלו יכול לקחתו מידו, ואם האחר עומד כנגדו יכול להכותו עד שיניחנו [אם לא יוכל להציל בענין אחר] אפילו הוא דבר שאין בו הפסד אם ימתין עד שיעמידנו בדין כו':

כרב נחמן דעביד דינא כו' אינו צריך להטעם דנאסר בשפחה דבלא זה יכול להכותו כמבואר שם בש"ס דלא פריך רק למ"ד לא עביד כו' ע"ש. ובספר לחם משנה תירץ דהקושיא קאי אף למ"ד עביד דינא כו', דדוקא לנפשיה כו' כשרוצה ליקח את שלו משא"כ כשאינו רוצה ליקח את שלו כלל אינו רשאי להכותו כו' ע"ש. ובאמת נראה שגם הש"ע סובר כן דפסק לקמן סי' תכ"א (סע' ו) דיש אומרים דרשאי להכותו כשמסרב כו' וכאן כתב

(א) יוכל להכותו כו'. דקי"ל עביד איניש דינא לנפשיה, וכמו דשליח ב"ד רשאי להכות למסרב לקיים הפסק דין כמו כן רשאי גם הוא עצמו כיון שהפסק מבורר. והנה הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' עבדים (ה"ה) פסק דנרצע שהגיע היוכל והיה רבו מסרב בו לצאת ואינו רוצה וחבל בו פטור שהרי נאסר בשפחה ע"ש. והוא כאוקומתא דרב נחמן בר יצחק למ"ד לא עביד דינא לנפשיה כו' ע"ש בש"ס (כ"ק כה.). והוא תמוה לדין דקי"ל

בסתם והוא ג"כ כנ"ל דשם אינו לוקח את שלו ע"ש. אך באמת תרוצו דחוק כיון דאמר הטעם דכיון דבדין עביד לא טרח א"כ מאי חילוק כיון שגם בכהאי גוונא הב"ד מוציאין אותו ורשאי ג"כ השליה ב"ד להכותו ע"ש:

ואפשר לישב דברי הרמב"ם ז"ל דהנה בש"ס פריך התם מברייתא דתני מנין לנרצע שכלו ימיו ורבו מסרהב כו' וחבל בו שפטור שנאמר לא תקחו כופר לשוב לא תקחו לשוב כו', ופירש רש"י ז"ל לא תקחו לצרכו שום ממון כו' למי שדינו להיות שב ואינו רוצה כו' ע"ש. והוא ג"כ תמוה דמאי פריך למ"ד לא עביד דינא כו' הא התם קרא כתיב דאמר מנין שפטור כו' דכתיב לא תקחו לצורך השב שום ממון ומאי ראייה משם, ודוחק לומר דפריך דנילף מהתם. ואדרבה לכאורה קשה למ"ד עביד דינא כו' והוא מסברא כדקאמר כיון דבדין קעביד לא טרח כו' א"כ למה לי קרא דלא תקחו כופר הא בלא זה מסברא עביד דינא כו'. וגם מאי אמר מנין לנרצע כו' כיון דבכל מקום הדין כן. גם למה אמר וחבל בו שהוא פטור כו' הא אף לכתחלה רשאי לחבול בו דעביד דינא כו' כנ"ל. ויש לישב דפריך שפיר דאין לומר דבאמת אסור להכותו דלא עביד דינא כו' רק דנימא דפטור מלא תקחו כו' דא"כ אמאי פטור לגמרי הא קי"ל דהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקח משום דבאמת איכא מלקות בחובל רק דממונא משלם ובדליכא ממון לוקח ע"ש (כתובות לב.). וא"כ כאן בנרצע אי נימא דפטור מממון משום לא תקחו כו' לצרכו שום ממון א"כ כיון דליכא ממון שהתורה פטרתו ממילא חייב מלקות כמו הכאה שאינה שוה פרוטה כו' דממלקות לא פטרתו התורה ואמאי פטור ממלקות, וע"כ דרשאי להכותו לכתחילה משום עביד דינא לנפשיה. אך עדיין קשה כנ"ל למה אמר מנין לנרצע כו' ולמה לי קרא דלא תקחו כו'. וצ"ל כמ"ש המפ' דהיכא שהיה יכול להציל בהכאה בלא חבורה ממילא חייב לשלם כשחבל

בו אף אי עביד דינא כו', וא"כ א"ש דפטור לגמרי כשחבל בו בנרצע אף שהיה יכול להוציאו בלא חבלה, דכיון דממלקות פטור על הכאה משום עביד דינא כו' דבלא הכאה לא היה יכול להוציאו וממילא פטור גם מממון משום לא תקחו כופר כו'. וא"ש דקתני חבל בו דלכתחלה אסור לחבול בו כיון שהיה יכול להוציאו בהכאה בלא חבלה וצריך שפיר קרא דולא תקחו כו'. ופריך שפיר דמוכח דעביד איניש דינא כו' דאי לא עביד כו' ממילא חייב מלקות ואמאי פטור לגמרי כנ"ל. ועל זה משני ר"ג בשרבו השיאו שפחה כו', דקשה ג"כ כנ"ל למה דוקא לא תקחו לשוב כו' הא בכל איסורים כן דרשאי להכותו כו' וי"ל ג"כ כנ"ל דאף דקי"ל דבסתם בני אדם אינו נאמן לומר שהיה כוונתו לאפרושי מאיסורא כו' וחייב כשחבל בו אף שעובר ע"ש ביש"ש (סי' ט) ומשני שפיר דככה"ג שהשיאו שפחה וממילא פטור ממלקות דלענין מלקות אינו חייב שיכול להיות דהכהו לאפרושי מאיסורא וממילא פטור מממון משום לא תקחו כופר כו' ומשני שפיר. וא"כ מיושבים דברי הרמב"ם ז"ל, דלמסקנא דר"ג א"כ ממילא לא מוכח כלל דהיכא דהוי יכול להוציאו בלא חבלה שיהיה פטור וחייב אף אי עביד דינא כו', והיכא שלא היה יכול להוציאו בלא חבלה פשיטא דפטור כמו בכל מקום דעביד דינא כו' ואף לכתחלה רשאי כנ"ל, ונקט רק משום דנאסר בשפחה ופטור משתייהם כנ"ל. וא"ש דכתב הרמב"ם ז"ל הטעם דנאסר בשפחה כנ"ל:

עוד י"ל בפשיטות דבאמת תמוה כנ"ל איך פריך מברייתא והוכיח דעביד דינא לנפשיה וא"כ למה לי קרא דלא תקחו כופר כו' הא בכל מקום עביד דינא. וע"כ צ"ל בפשיטות דבאמת רק מהתם ילפינן דכשדינו להיות שב ואינו רוצה עביד דינא כו' וממילא כן הדין בכל מקום ולא מסברא ופריך שפיר. אבל למאי דמשני ר"ג בשרבו השיאו שפחה כו' וא"כ על כרחך ליכא למימר דהא דעביד כו' ילפינן מקרא דלא

הידושי

חושן משפט סימן ד

הרי"מ

קלט

תקחו כו' דלא מוכח מידי די"ל דאיירי ברבו השיאו שפחה כנ"ל ומנא לי' דעביד דינא כו', וע"כ הוה מסברא כיון דברין עביד כו', וא"כ שוב ליכא למימר דהטעם בנרצע כו' משום עביד דינא כו' דא"כ למה לי' קרא דלא תקחו כיון דהוא מסברא בכל מקום, וע"כ דאיירי בנזנא דלא שייך עביד דינא שאינו בביתו או שאינו רוצה להוציאו מחמת עצמו רק ברבו השיאו שפחה כנ"ל. וזה ילפינן שפיר בכל מקום מקרא דלא תקחו דליכא למימר משום עביד דינא שהוא מסברא כנ"ל: **ולכך** א"ש שכתב הרמב"ם ז"ל הטעם דנאסר בשפחה, דלמאי דמשני ר"נ ע"כ גם למ"ד עביד דינא כו' איירי ג"כ ברבו השיאו שפחה כנ"ל ולא מטעם עביד דינא כנ"ל, וג"כ כשאינו בביתו צ"ל רק לאפרושי מאיסורא כנ"ל וא"ש:

ובדברי הש"ע שמחלק בין הך דהכא לסימן תכ"א י"ל דבאמת לס"ד הוכיח דעביד דינא כו', ולא קשה כנ"ל כיון דיודעין מסברא דעביד דינא למ"ל קרא דלא תקחו כו' די"ל דלא ידעינן דעביד דינא רק כשלוקח דבר משלו כסברת הלח"מ אבל בכה"ג צריך קרא דלא תקחו וממילא נילף דבכל מקום אף בכה"ג עביד דינא כו'. אבל למאי דמשני ר"נ די"ל דאיירי ברבו השיאו שפחה א"כ ממילא גם למ"ד עביד דינא לא אמרינן רק כשלוקח דבר משלו כנ"ל, והתם איירי שפיר ברבו השיאו שפחה כנ"ל אבל בכה"ג שאינו לוקח דבר באמת אסור להכותו ולא אמרינן עביד דינא כו'. ולכך נקט הרמב"ם ז"ל הטעם דנאסר בשפחה אף דקי"ל עביד דינא, ולכך פ' הש"ע לקמן די"א שאסור להכותו כנ"ל ואתי שפיר:

דיכול לעמוד כנגדו ושלא להניחו. רק לענין הכאה יש להסתפק אם רשאי להכותו ג"כ כמו אם רוצה ליקח דבר אחר משלו שיכול להכותו כמו כן כאן כיון דקודם התפיסה עדיין אינו חייב לו כלל, ובפרט דהוא במקום פסידא שאם יניחו לתפוס לא יוכל להוציא ממנו דבאמת מהני תפיסה. או אפשר כיון דחבירו יכול לתפוס מן הדין שוב אינו רשאי להכותו, דדוקא היכא שרוצה לגזול שלא כדין רשאי להכותו כנ"ל:

ואם נאמר דבכה"ג רשאי להכותו היה אפשר לישב בזה מאי דאמר שם פרק המניח (כ"ק טו:) דשלח ליה לפנדא דמרא ולקופינא דמרא כו' ושלח ליה קנסא קא מגבית כו' גופא דעובדא כו' שקל פנדא דמרא מחייה א"ל מאה פנדא כו' אפילו למ"ד לא עביד אינש דינא לנפשיה במקום פסידא עביד דינא, ופרש"י ז"ל דהפסידא הוא שיכלו המים מן הבור והוא גברא דלית ליה שלא יהיה לו לשלם ע"ש. והוא תמוה כמ"ש המפרשים דמנין היה יודע רב נחמן שהוא גברא דלא יהיה לו לשלם דאמר בפשיטות במקום פסידא, והא לא ידע שהרי שאל לו גופא דעובדא כו' ולא אמר לו כלל דאיכא פסידא. ולמ"ש י"ל דהמפרשים כתבו אמאי דשלח ליה לפנדא ולקופינא ובגופא דעובדא לא אמר רק שקל פנדא דמרא כו' ופירשו דבאמת היה המעשה שהכהו בפנדא וגם בקופינא כו' וחדא נקיט, וגם רש"י ז"ל פירש גופא דעובדא דפנדא וקופינא ע"ש, ולכך שאל על שתיהם כמה חייב על כל אחד קנס ע"ש. ולפ"ז מיושב דאמר שפיר במקום פסידא סתם דממ"נ אינו חייב על ב' ההכאות, דכיון דבאמת חייב קנס על מה שהכהו רק דאין גובין כו' וקי"ל דהתפיסה מהני, וא"כ ממ"נ אם הוא לא יהיה לו מה לשלם כשיניחו לדלות וא"כ ודאי אינו חייב על ההכאות דבמקום פסידא עביד דינא, ואם יהיה לו מה לשלם וליכא פסידא וא"כ כיון דליכא פסידא וממילא הדין הוא דלא עביד דינא כו' חייב על ההכאה ראשונה קנס וא"כ כיון שחייב קנס על

(ב) **יכול להכותו כו'.** יש לעיין בקנס דהדין הוא דאין גובין בזמן הזה רק דמהני תפיסה וכל זמן שלא תפס אינו חייב אף לצאת ידי שמים, וא"כ כשחבירו רוצה לתפוס ממנו ודאי

ההכאה ראשונה ממילא פטור על הכאה שנייה דכיון שחייב קנס ואין גובין בבבל ומהני תפיסה א"כ שוב אחר הכאה הראשונה אם יניחו לדלות לא יוכל להוציא ממנו שיהיה מהני תפיסה מחמת הכאה ראשונה וא"כ הוי במקום פסידא ועביד איניש דינא כו' ופטור על הכאה השני' דאז הוי במקום פסידא כנ"ל [והיה] רשאי להכותו. ואמר שפיר אמאי דשלח ליה לפנדא ולקופינא ואמר דממה נפשך אינו חייב על שתיהם, דאם לא יהיה לו כו' ממילא פטור על שתיהם, ואם ליכא פסידא וחייב על הראשונה ממילא פטור על השניה דאיכא פסידא כנ"ל וא"ש. ומיושב ג"כ מאי שהקשו איך טעה רב חסדא גם בזה דהא אמר בש"ס דבמקום פסידא כ"ע עביד דינא כו' ואך רצה לחייבו ע"ש. ולמ"ש מיושב דלרב חסדא דס"ד דגובין קנס זה בבבל שפיר פסק ורצה לחייבו דלא הוי כלל פסידא כיון דגובין קנס זה וחייב גם על הכאה ב' דגם בלא תפיסה חייב, רק רב נחמן דאמר ליה קנסא קא מגביה כו' אמר שפיר אח"כ דכולי עלמא סברי במקום פסידא עביד דינא לנפשיה דהוי כאן פסידא כנ"ל:

אמנם באמת הדעת נוטה להיפוך דבכהאי גוונא אינו רשאי להכותו, דדוקא היכא

שחבירו אינו רשאי כמו בגזילה או יכול להכותו, אבל הכא דהניזק רשאי לתפוס ממנו בעד הקנס מדינא א"כ נהי דרשאי למחות אבל הכהו קודם חייב ולא שייך עביד דינא. וכן מוכח ממה שכתב הנ"י והוכיח מכאן דשליח ב"ד היה רשאי להכות להמסרב לקיים הפסק דין דאי לא היה רשאי לא היה עדיף הבעל דין משליח ב"ד אף דעביד דינא ע"ש. וא"כ הכא כיון דשליח ב"ד ודאי לא היה רשאי להכות כשרוצה לתפוס ואדרבה רשאי כו' וממילא לא עדיף ג"כ הבעל דין וחייב כשהכהו כנ"ל:

ובהא דאמר סתם במקום פסידא כו' היה אפשר ליישב בפשיטות למאי שפסקו דבגזילה גמורה אין דנין כעין ויגזול כו' דדוקא שליחות יד וכה"ג שכיח אבל גזילה גמורה לא והוא כמו קנסות וע"ש לעיל סי' א'. וא"כ התם דרצה לגזול ממנו המים שפיר הוי פסידא דאף כשיהיה לו לשלם לא נוכל להוציא ממנו דאין דנין בבבל גזילה גמורה. אך רש"י ז"ל לא פירש כן משום דאינו סובר זה החילוק ע"ש ריש סנהדרין. וגם אפשר דגם זה שכיח כיון שהיו שותפים כמו שליחות יד וכנ"ל:

סימן ה: באיזה יום דנין ובאיזה זמן ביום.

סעיף א: אסור לדון בשבת ויום טוב, ואם עבר ודן דינו דין. [המעם הוא גזירה משום שמא יכתוב כמו במקח וממכר ע"ש בש"ס (ביצה לו:) דכל הני אסורין משום רשות]:

וא"כ כיון דבכל הני שוין דגם בדין הוא האיסור עצמו כמו במקח וממכר משום שמא יכתוב וממילא דכשעבר ודן במזיד ודאי דפסול לעדות אח"כ מדרבנן, וממילא דגם לדון פסול דקי"ל כל הפסול להעיד פסול לדון, וגם קי"ל דאף דפסול מדרבנן בעי הכרזה מ"מ אותו עדות שנפסל

(א) **אם עבר ודן כו'.** והיינו אפילו במזיד, כמבואר בירושלמי הביאו הרי"ף ז"ל ביצה בין שוגגין או מוטעין או מזידין כו' מה שעשו עשו ע"ש. ולכאורה קשיא לי הא קי"ל דבכל עבירה דרבנן כשעבר במזיד פסול מדרבנן לעדות, וגם במקח וממכר בשבת פסול מדרבנן,

לחקר שמות וכינויים בתלמוד

יא. **אשיין נגרא**, שמוזכר בירושלמי עבודה זרה רפ"ג יתכן ש"אשיין" הוא כינוי על אומנתו.

יב. **בבא בן בוטא**, בנדרים ס"ו סע"ב יסופר מעשה באשה שרתח עליה בעלה וכאשר הביאה לו שרגי אמר לה זילי תברי יתהון על רישא דבבא, הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין דינא, אזלת ותברת יתהון על רישיה, אמר לה מה הדין דעבדת, אמרה ליה כך ציוני בעלי, אמר את עשית רצון בעלך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא.

יג. **בלוטי**, ראה ערכין י"א א שאמר משום ר' יוחנן, ובערוך השלם ח"ב ע' צה"צו תפקיד "בלוטי" הוא איש העצה.

יד. **בן בג בג**, בתוס' חגיגה ט' ע"ב כתבו: **בן בג בג** ובן הא הא גרים היו, ונקרא האחד בן הא הא היינו בן אברהם ושרה שנתוסף ה"א בשמם, ויתכן שלא הוא עצמו היה גר כי אם הוריו, אביו ואמו נתגייירו ונקרא בן בג בג = בן גר בן גיורת (ג).

טו. **בן דינאי**, ראה כלים פ"ה מ"י תנורו של בן דינאי כו', ברע"ב שם: רבותי פירשו שם אדם שהיה עושה תנורים הללו, ואני שמעתי שדנו בו דינים הרבה.

טז. **בן הא הא**, ראה למעלה ערך **בן בג בג**.

יז. **בן זכאי**, בסנהדרין מ"א א מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים כו', מאן בן זכאי? אילמא ר' יוחנן בן זכאי, מי היה בסנהדרי כו', אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעיה בשמיה. מבואר בזה שהיתה תקופה בחיי רבן יוחנן שנקרא רק בפסידונים "בן זכאי" וכאשר הביא הגחיד"א אזולאי בספרו עין זוכר מערכת בית אות מ"ם בשם הגאון החסיד מהר"ר אלעזר מקראקא זלה"ה שאין הפירוש כי אביו של רבן יוחנן היה שמו "זכאי" אלא רבן יוחנן עצמו נתכנה "בן זכאי" ראה באבות דר' נתן פי"ג שאליהו נגלה לר' אליעזר בן הורקנוס ואמר לו לך אצל "בן זכאי" לירושלם (ד), וענין הכינוי הזה הוא על שבעודו תלמיד יושב לפני רבותיו נמנה עמהם לזכות הנידן כאמרם בסנהדרין מ' ע"א אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם כו', וראה בביצה ט"ז סע"ב דתחילת הוראה דצורבא רבנן היא הקובעת, ולכן אחרי שהתחיל רבן יוחנן הוראותיו בזכות ומסתבר להו טעמיה קבעוה בשמיה כלומר קבעו הלכה זו בשמו וקראוהו בן זכאי, וראה מדרש תנאים דברים (ע' קע"ו ובכ"מ) שנקרא "יוחנן זכאי" בלי מלת "בן".

(ג) גם יהודה "בן גרוגרת" המוזכר בימא ע"ה א יתכן שהוא כמו יהודה בן גרים המוזכר בשבת ל"ג ב שהיינו בן גריגיורת, כן בן גרוגרת = בן גר גיורת.

(ד) בעוד שידענו כי אך את הבלתי חביב קוראים רק בשם אביו ראה במדבר רבה פי"ה י"ז ושוחר טוב פ"ד ח עד מה כבודי לכלימה קורין אותי "בן ישי" ולית לי שם, וכן נקטו בסנהדרין פ"ב סע"א תפס זמרי את כזבי בבלוריתה הביאה אצל משה אמר לו "בן עמרם" זו אסורה או מותרת כו' ובסוטה ל"ה א ויהס כלב אמר וכי זו בלבד עשה לנו "בן עמרם" סבדי בגנותיה משתעי אישתיקו כו', ובשמות דבה פנ"ב ג אלו ליצני ישראל שמליצין אחריו ואומרים אלו לאלו אפשר שהשכינה שורה על ידיו של "בן עמרם" כו', ויוסברו לנו הכתובים בשמואל א כ' כז"ל: ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ויען יהונתן אל שאול נשאל דוד מעמדי עד בית לחם, ויאמר שלחני כי זבח משפחה לנו וגו' ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות ידעתי כי בחרת אתה לבן ישי לבשתך וגו', שלכאורה מפליא

משובב

סימן ג

נתיבות

ה

שדנים אינו אלא משום שליחותי דקמאי ובצבעה דאינו אלא לכפילי לא עבדי שליחותי וכמ"ס הרב המחבר בעלמו בסי' א' סק"ד.

עוד שם ז"ל: גם מ"ש דאי שעבודא לאו דאורייתא והב"ד כופין בעי ב"ד דוקא לכפותו דהדיוטות לאו בני עשוי גינהו. נלפענ"ד דליתיה כיון דדמי לעשה סוכה ואינו עושה דכופין אותו לקיים המצוה, כל אדם מצווה להפריש חבירו מאיסור אפילו מי שאינו בכלל ב"ד כדמוכח בב"ק (כה, א) גבי נרצע שכלו ימיו דיכול רבו להכותו כדי להפרישו מאיסור שפחה עכ"ל.

וזה הוא השגתו על דברינו בסק"א ע"ש. ותמנהני כי כוונתו להשיג על דברינו

והוא מתעסק בהשגה על דברי תוס', כי דברינו שם עפ"י דברי התוס' בנויים שכתבו דמילי דעשוי ילפינן מאשר תשים לפנייהם ולא לפני הדיוטות ולדברי המחבר א"כ הדיוט בעלמא יכול לכוף אגיסא במקום שכופין להוליא וזה ודאי פסול דאורייתא אם הדיוט מעשה אגיסא ואע"ג דמלווה ליתן גט אפ"ה לפנייהם ולא לפני הדיוטות וכדליתא פ' המגרש (גיטין פח, ב) אלא דאנן שליחותיה דקמאי עבדינן ונריך ב"ד אבל הדיוט לא ועיין ב"ש סי' קל"ד ס"ק י"ג ובעיקוי אגיסא נריך ב"ד של שלשה ויהיה בהם חד גמיר ואז שליחותיה דקמאי עבדי אבל הדיוט בעלמא שאינו ב"ד למעשה אגיסא פסול בגט דאורייתא והיא

אשת איש ואע"ג דמלווה ליתן גט אלא ודאי לב"ד בעי אעיקוי וכדמוכח בגיטין (פח, ב) בהא דיתייב רב יוסף וקא מעשה אגיסא ואשכחיה אביי וא"ל הא תנן לפנייהם ולא לפני הדיוטות וא"ל רב יוסף אנן שליחותיה דקמאי עבדינן וכל זה פשוט וברור.

ומה שאמרו בנרצע שכלו ימיו דיכול רבו להכותו להפרישו מאיסור שפחה היינו להפרישו מאיסור וכן מי שרואה חבירו לובש שטענו יכול לפושטו מעליו אפילו בשוק אבל לכופו לקיים מצוה עשה כגון מי שאינו עושה סוכה או אינו נותן נדקה לזה נריך ב"ד דוקא ואנן שליחותיה דקמאי עבדינן.

וגם להפרישו מאיסור נמי אינו אלא הכאה בעלמא אבל ב"ד שכופין לקיים עשה מכין אותו עד שתלך נפשו כגון באומר סוכה איני עושה ואלו באיסורא אין מכין עד שתלך נפשו ללא אמרו ניתן להלילו בנפשו אלא בעבירות הידועים כגון רודף אחר נערה המאורסה או במקום שקנאין פוגעין בו ובשאר איסורין לא ניתן להלילו בנפשו כדי להפרישו ומזה הוכיחו בעלי מוסר הראשונים דעשה חמירא מל"ת דבעשה מכין עד שתלך נפשו וזה ודאי אם כבר עבר על העשה אין עונשין אותו אלא קודם שקיים העשה מכין עד שתלך נפשו בכדי לכופו לקיים העשה ובשאר איסורי ל"ת אינו ניתן להלילו בנפשו

לספרישן מאיכסור נבילות וטריפות וכל זה כדור.

סי' ה' סק"ב. ז"ל: ובקצה"ח (סק"ב) כתב דכיון דגמר דין כשר בלילה מש"ה אם עברו ודנו בלילה כשר, דאף דנתבטל תחלת הדין מכל מקום הגמר דין כשר, דדמי לדיינים שפסקו בלא משא ומתן הדין כשר. ואין הבנה לדבריו כיון דאין להם דין ב"ד בתחלת דין, ממילא יכולין להחליף טענותיהם ואין ההודאה חשיבא הודאה וממילא הגמר דין שלהם ג"כ בטל עכ"ל.

ולמה לא יצין הא כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"ה סי"ח) כל שאוגס שלשה אפילו הם סמוכים בא"י הולאה שמודה בפניהם כמו שמודה חוץ לב"ד ויכולים להחליף טענותיהם וכן הוא בש"ע סי' ג' סעיף ב' וא"כ איך יחיד מומחה דן ביחיד ע"כ היינו צדין

שאינו תלוי בטענות וכמבואר אללינו בסומן ג' סק"ב. וא"כ ה"נ צדין שאינו תלוי בטענות. ואנו אין לנו אלא דברי רש"י ש"כ בר"פ א' דיני ממונות (סנהדרין לב, א) דהא דתנן פס דנין ביום, וגומרין בלילה וז"ל דנין ביום היינו משא ומתן של דין ע"ש ולא קרי לתחלת דין רק המשא ומתן*.

סי' ט' ס"ק ב'. ז"ל: עט"ז דגם בריבית בעינן תובעו ולכאורה קשה כיון דשחד וריבית מש"ה לא לקי עלייהו דהוי ניתק לעשה דבני השבה נינהו, א"כ חייב להשיב כדי שלא ילקה וכו'. וע"כ צ"ל דהוא מטעם שכתב התומים כיון דמדעתו נתן חזקתו מחלו כשאינו תובעו. ובזה נסתלק דברי בעל קצה"ח (סק"א) ש"כ דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני לתובעו ולפי מ"ש ליתיה דחזקה מחלו עכ"ל.

יאיר גתיב

על כך דזהו כהקצה"ח ולא כנתה"מ. ועוד מבואר בן בחי' הר"ן ב"מ (סא, ב) וז"ל: אבל במצות עשה וכו' בית דין מכין אותו עד שתצא נפשו. וראה מש"כ בזה באוצר מפרשי התלמוד ב"ק ח"ב לדף כח, א בהערות 108-113. ועי"ע במנ"ח מצוה ח ושלהי מצוה תקנה, ובשו"ת חת"ס חו"מ סי' קעז. ומש"כ רבינו בשם בעלי מוסר הראשונים, כתב באמרי בינה חו"מ הל' דיינים סי' ט שכונתו לדברי הרמב"ן הנ"ל, אך ראה בדברי אמת בענין לאוין (פה:) שאין לפרש כן הרמב"ן, אלא אעפ"י של"ת חמור מעשה, מ"מ מבאר הרמב"ן שעדול"ת. ועי' מלבושי יו"ט ח"ב בקונ' קל וחמור סי' א.

ג. [א"ה: בנתה"מ מהדו"ב לא נמצא שום תוספת וגירעון בענין זה, והיינו דעמד על דעתו דבכפייה על מ"ע לא צריך ביד. ואולם מצינו בראשונים כדעת רבנו הקצה"ח. חדא בפ"י הרמב"ן עה"ת ויקרא (כ, ח) כתב בזה"ל: שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו. וכ"ה ברמב"ם הל' מתנות עניים פ"ז ה"ט (אלפי מנשה סק"א). ועוד מבואר כן בספר יראים השלם ח"א סי' קסד וז"ל: ונראה לי שאין הדברים הללו [דמכין אותו עד שתצא נפשו במצות עשה] אלא בבי"ד של ארץ ישראל אבל בב"ד של חו"ל אינן רשאין לכופו. ועי' תועיר שם אות טז שעמד

אותו. [א] וְלֹכֵן מִצּוֹת עֲשֵׂה גְדוּלָה מִמִּצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁהָאֵהָבָה גְדוּלָה מִן הִירָאָה, כִּי

תכלת מרדכי

לד' ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כפורים דף י"ח ד"ה טבל וכו' 46, ושכח מה ע"י יבמות ז' א' וצע"ק 45. וע"י עוד תוס' יום שמבואר ביבמות הנ"ל. וע"י ספר דברי אמת בקו'

כור זהב

יטן ולכן מצות עשה, עיין גמ' יבמות ז' ע"א דאיתא חמור מעשה. ובגמ' יומא פ"ה ע"א אמרו השתא על שם אטו עשה דדחי ל"ת לאו ל"ת חמור, מבואר דל"ת ל"ת מכפרת על עשה מיבעיא, והנה לכאורה דברי הרב

הערות הגאון רבי מאיר אריק

[א] ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, יש דאמרינן בירושלמי דאונסא כמאן דלא עביד אמרינן, אבל להמתיק הדבר דעשה דוחה ל"ת, אע"ג דעונש הל"ת יותר לא אמרינן אונסא כמאן דעביד 47, ע"י ש"ך חו"מ סי' כ"א 48. גדול מעונש העשה כמ"ש הרמב"ן ז"ל בסמוך, עפ"י מה

45) דאיתא שם בגמרא: הדר אמר אימר דאמרינן דאתי עשה ודחי לא תעשה לא תעשה גרידא ל"ת שיש בו כרת מי שמעת ליה דדחי הדר אמר אטו עשה דוחה את ל"ת לאו לא תעשה חמור מיניה וקאתי עשה ודחי ליה מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה וכו', ע"ש. [וכש"כ רש"י: לאו לא תעשה חמור מיניה — שהרי לוקין עליו]. ובאמת ראה בגיליון הש"ס לרעק"א שעמד בזה. (46) צ"ל דף ס"ה, וכבר העיר כן בהגהות ר"ע על תוס' יוהכ"פ ע"ש ודבריו הובאו גם ביד מלאכי סי' תקט"ו (הובא לשונו לקמן הערה 52) שאף שיש לו חבל ראיות שעשה קל מאיסור ל"ת, בכ"א הדבר צריך תלמוד מכוה דברי הרמב"ן. ומן הראוי להביא את מש"כ בזה המשך חכמה בדברים ל"ד, י"ב עה"פ שם: "ולכל המורא הגדול אשר עשה משה וגו'", וז"ל: הרמב"ן פ' יתרו (כ, ח) ביאר טעם דעשה דוחה ל"ת, דאף דל"ת חמור זה במי שעושה מדעת עצמו, א"כ העושה מעשה וממרה גדול חטאו ממי שאינו עושה מעשה ואינו מקיים רצון השי"ת, אבל מי שעושה מרצון השי"ת אם אנו נשקול במאזני צדק מה עדיפא טפי אם לעבור הל"ת או לקיים העשה ע"י אמרינן דהעושה מעשה מראה אהבה להמצוה השי"ת, ומי שמונע מעשות ל"ת הוא בגדר ירא, וגדול מדת האהבה מהיראה אצל השי"ת, לכן עדיפא שתדחה העשה לל"ת כיון שמה שלובש כלאים ביציצית אין זה מצד המרי רק מצד צווי השי"ת ללבוש גדילים, אבל כשעושה נגד רצון השי"ת ודאי גדול הממרה ועונשו חמור ממי שמתעצל ואינו עושה מצוה, זה ביאור דבריו. ולפ"ז א"ש דבמקדש שהשכינה שורה ועשרה נסים נעשו (אבות ה-ה), ומרוב ההרגל של האדם בדביקות להשי"ת נקל למצוא מדת האהבה, לכך הזהירה תורה ומקדשי תיראו (ס"פ בהר), ששם נקל לבעוט ולסור מדת הפחד מהאדם. ולכן אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש (זבחים צז:), כי בעניני המקדש שם גדול התועלת מהיראה לבלי עשות מה שהזהירה תורה מהתועלת ממה שיעשה אדם מה שצותה תורה, וזה טעם מושכל. ולכך את ד' אלדיך תירא ואותו תעבוד (דברים ו, יג). כי במקום העבודה נקל לקנות אהבה, צוה על היראה, ולכך בימי שלמה שהיה התגלות כבוד ד' והבית מלא עשן (ע' מלכים א', ח י ודה"י ב' ז) והגיעו כל העם לראות השכינה ולבוא למעלת הנבואה כמו"ש א וירונו (ע' ויקרא ספ"ט) ה' אהבה לא יראה, אבל בימי משה היה אהבה ויראה, שבכל עת נענשו באופן נורא, וזה שאמר הכתוב לא קם נביא כו' לכל המורא הגדול, ולגבי משה יראה מלתא זוטרת (ברכות לג:), אבל בגדר אהבה של השי"ת קם במלכים זה שלמה (ראש השנה כא:), וזה שכווננו חז"ל אבל במלכים קם ודו"ק, ולכן השי"ת שלם לו ככתוב וד' אהבו ונקרא ידידיה (שמאל ב' יב, כד. כה), עכ"ל הנצרך לענינינו. 47) דאיתא בירושלמי (גיטין מט, א): אירע לו אונס רבי יוחנן אמר אונסא כמאן דלא עבד ריש לקיש אמר אונסא כמאן דעבד על דעתיה דריש לקיש אין הוה צריך למיעבד וכו', ע"ש. וכן הוא בירושלמי קידושין (פ"ג דף ס"ג) דאיתא שם: אירע לו אונס רבי יוחנן אמר אונסא כמאן דלא עבד רשב"ל אמר אונסא כמאן דעבד וכו', ע"ש. (48) וז"ל הש"ך בתו"ד: הרי זה פטור מקנין — וריש שהיו רוצים להגיה בירושלמי אונסא כמאן דלא "עבד" ברי"ש במקום "עבד" בדל"ת, וכן הוא בב"י, וליתא, אלא אדרבה בב"י ט"ס הוא, שבסמ"ג והגהות מיימוני וכ"מ הוא בדל"ת, וכן הוא בהר"ן [קדושין כ"ה ע"א מדפי הר"ף] ובירושלמי בקדושין פרק האומר [ה"ב] ובגיטין פרק מי שאחזו [ה"ו]. וכן הוא בחידושי הרשב"א פרק מי שאחזו [ע"ו ע"א ד"ה ובירושלמי] וז"ל, ר' יוחנן אמר אונסא כמה דלא עבד כלומר דאין טענת אונס, וריש לקיש אמר אונסא כמה דעבד כלומר דיש טענת אונס, עכ"ל. וכן מוכח עוד להדיא בירושלמי [קדושין] שם, דקאמר התם ר' יוחנן מפקיד לבניה דליהוין עבדין כריש לקיש דילמא איכא דסבר כר"ל ובאין לידי ממזרות, אלמא דלר' יוחנן אינה מקודשת ע"ש]. וא"כ אפילו לא יסבור הירושלמי כן אין ממנו קושיא על הרמב"ם, כיון שבש"ס דילן מבואר להדיא כהרמב"ם. ועוד נ"ל ברור, דגם הירושלמי סובר כש"ס דילן ואין ענין דינו של הירושלמי לכאן כלל, דבירושלמי מיירי להדיא שאמר לה מקדש אני לך על מנת מכניסוך ליום פלן, ואין אתא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי כלום, ואירע לו אונסא, ר"י אומר אונסא כמאן דלא עבד. ואה"נ דס"ל לר"י דהיכא דאדם מחייב עצמו נגד חבירו בדבר שלא היה חייב על תנאי, ואירעו אונס לזה שחייב עצמו שלא קיים התנאי, פטור והרי הדבר כמו שהיה מקדם, דאונס רחמנא פטריה, אבל מי שחייב עצמו נגד חבירו בדבר שלא היה חייב, ע"מ שיעשה לו חבירו איזה ענין ליום פלוני, ואירעו אונס לחבירו, אין המתחייב חייב בשביל אונסו של זה, דאונס רחמנא פטריה אמרינן אבל אונס רחמנא חייביה לא אמרינן, ומה לו בזה שאירעו לחבירו אונס, הרי לא קיבל על עצמו חיוב זה אלא על תנאי זה, וכיון שלא קיים חבירו התנאי, אף שהוא מחמת אונס למה יתחייב הוא וכו', ע"ש.

המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו גדול מן הנשמר מעשות הרע בעיניו. ולכן אמרו
 ובשבת קלב, ב ועוד דאתי עשה ודחי לא תעשה. ⁶⁸ ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול
 ועושיין בו דין, כגון מלקות ומיתה, ואין עושיין דין במצות עשה אלא במורדים, כגון לולב איני
 נוטל סוכה איני עושה, שמכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו.

וכתב רש"י בפירוש זכור – "תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לו חלק
 יפה יהא מזמינו לשבת". וזו ברייתא היא ששנויה במכילתא [יתרו פ"ו] כן: "ר' אלעזר בן חנניא
 בן חזקיה בן גרון אומר: זכור את יום השבת לקדשו – תהא זוכרו מאחד בשבת, שאם

תכלת מרדכי

לה) ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושיין בו דין, ע"י דברי אמת קו' ו' הנ"ל דף פ"ה
 ע"ד, וע"י ויקרא א' ד' ⁶⁸.

כור זהב

ומ"ש עוד הרב מהר"ן חיות שם וכן מ"ש היעב"ץ שם דהרי עשה דחי ל"ת ע"כ דחמירא ומ"ש על מ"ע א"צ להוציא ממונו ועל ל"ת מחויב לתת כל ממונו, הנה גם ע"ז כתב הרמב"ן שם טעמא דמלתא דלענין לעבור על ל"ת עובר בקום ועשה אבל עבירת עשה אינו רק בשוא"ת, עכ"ד. ולדעתי הם דברי הבאי דא"כ הא דק"ל עשה דחי ל"ת אמאי דחי, ומה שכתב שם ענין זה בשם הרמב"ן אינו אמת ככוונת הרמב"ן בפ' יתרו ובפ' בא אין שום זכר מזה. ועתה ראיתי שכדבריו כתב הר"ן בפ' לולב הגזול. אבל לרמב"ן שכתב שעשה גדולה מלא תעשה יתכן יותר לתרץ כמו שאכתוב להלן. – ולענינו ליישב דברי הרמב"ן ז"ל נראה לפע"ד דאחר האמת אין כאן ריח קושיא, דהא דאמרין עשה דחי ל"ת הוא משום דבעידנא דמיעקר לאו מיקיים עשה דאע"פ דל"ת חמורה שיש עונש בביטולה, אבל אם בשעה שמבטלה מקיים עשה הגדולה בשכרה לכן לא יענש על ביטול הל"ת ועשה דחי לה, אבל אם בשעה

שמבטלה לא מקיים עשה הדרינן לכללין דל"ת חמורה מעשה, וא"כ ניחא בהא דאמרין דבל"ת מחויב לבזבז ממונו משום שיש עונש בביטולה לכד בלא קיום עשה והוא ממדת הדין, ואין רחמים בדין לפוטרו בעבור בזבז ממונו, אבל בעשה שאין עונש בביטולה והוא ממדת הרחמים ואדוניו מרחם עליו, ולכן אין מחויב לבזבז ממונו שהעוני כמיתה כמ"ש הראב"ד שם. וממילא מתורץ גם קושיית המו"ק דבאמת עשה קל מל"ת, והא דעשה דחי ל"ת משום דבעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה, אבל בגוונא אחריתי עשה קיל ולכן מחויב לבזבז ממונו בל"ת משא"כ בעשה לא חייבתו תורה וגם לא חייבוהו חז"ל כיון שאין עונש בביטולה והעוני כמיתה, אבל אם אינו מקיים מחמת עצלות או ממון בכשיעור שקבעו חז"ל מכין אותו מדרכנן עד שתצא נפשו, והכל נכון ואמת בס"ד ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו, כך נ"ל.

כן ומפני זה יהיה, ר"ל בעבור שהוא למדת הדין.

68) דנאמר שם: "וסמך ידו על ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו", וז"ל בתו"ד: ונרצה לו לכפר עליו – על מה הוא מרצה לו, אם תאמר על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות, הרי ענשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה לשון רש"י וברייתא היא בתורת כהנים (פרק ד ח). ואני תמה, וכי היכן עונשן אמור, כי הקרבנות בשוגגין הן מרצין, ונוכל לומר שיכפרו על חייבי מיתה בידי שמים שוגגין, ועל חייבי מלקות שוגגין, ועל חייבי מיתות ב"ד שוגגין באותן שאין חייבין עליהם חטאת, כגון מכה אביו ואמו ומקלל, כשם שהחטאת מכפרת בחייבי כריתות שוגגין. ואולי בעבור שפירש הכתוב בחייבי מיתות ב"ד ובחייבי כריתות עונשן במזיד ובשוגג, ופירש בחייבי מיתה בידי שמים עונשן במזיד למיתה, ובחייבי לאוין למלקות, ולא פירש בהם שום עונש בשוגג, נראה להם לחכמים שכל העונש שבהם פרוש הכתוב, כי למה יפרש עונשן של אלו במזיד ובשוגג, ויפרש עונש האחרים במזיד, ולא יפרש אותו בשוגג ויאמר שיהא מחוייב להביא בהן עולה ולכן ראו שאין בחייבי מיתה בידי שמים ובחייבי מלקות אלא עונשן המפורש בהן במזיד, אבל בשוגג אין עליהם שום נשיאות חטא, ואין צריכין רצוי כלל וזהו שאמרו "כבר ענשן אמור", שכל העונש שרצה להטיל עליהם כבר אמרו הכתוב, אבל על עשה ועל לא תעשה הניתק לעשה המזידין שלא הזכיר בהם שום עונש ואי אפשר שלא יענש בהם, בזה ירצה בעולה הזו אם יביאנה כנדבת נפשו. ויתכן לומר, כי בעבור שלא הזכיר בקרבנות הנדבה "לכפר עליו על שגגתו אשר שגג" כאשר בקרבנות החטא, ואמר "ונרצה", היה לרבותינו במשמעות הזה שיכפר על המזידיים שאינם רצויים לפניו, כי השוגג אע"פ שחטא רצוי השם הוא אם כן אי אפשר לו לכפר על המזידיים זולתי על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה שלא נזכר בהם עונש, אלא שאינם רצויים למלך בעבור שעברו על מצותו, וכמה יתרצו אל אדוניהם, בדורון הזה וכו', ע"ש.

חדושי

כתובות

רעק"א

קסט

בבא קמא דף כח **בבא קמא דף כח** **בבא קמא דף כח** **בבא קמא דף כח** **בבא קמא דף כח**

דכאיש רואה לישא כר, ולאחר שהגזו לו זכה בכן מדיון מה שגבה גבה עיי"ש, הרי מצואר דאם היה הדיון דקדם וגבה לא מהני לא היה הדיון נותן להגבות לבעייה ולגזול מן האשה.

והנה בנידון דכח"מ כיון דשעבדו לה מטלטלי ומקרקע זכה היה הדיון אף אם קדם הבעייה וגבה לא מהני, כמצואר מדברי הש"י הרשב"א ה"ל, דהרי החם כבר הגזו היחומים לשמעון, ואעפ"י משמע דס"ל דלא מהני לגבי לוי, וכיון דקדם וגבה לא מהני, ממילא א"ל לזכות להבעייה לומר דבעייה קדימ, דהוי כגחלים מן האשה.

אמנם י"ל דמה דמצואר ברשב"א בתשובה סי' התק"ד הובא צ"י סי' ק"ד, דאף שכבר הגזו לשמעון מפקינן מיניה ונחמיס ללוי, וזו רק בגזונא דהתם דשיעבד ללוי מטלטלי אג"ק, דכיון דלשמעון ליכא שיעבוד מדינא רק מתקנתא, און לשמעון זכות בהם רק משעת גביה ואילך, והוי כאלו לוי מוקדם, דבדאי לא מהני אם קדם שמעון וגבה, דהא במטלטלי אג"ק אפילו מלקוחות גזינן, אבל בלא אג"ק אלא דשיעבד בפירוש מטלטלין ומקרקע י"ל אף דלכתחילה הוא קודם מ"מ אם קדם וגבה מהני, כיון דעכ"פ מתקנתא דגאחומים גבה אותם כדון, ה"ל כקנה דאין מו"חאין ממנו, והתבונן, וכדמוכח מדברי בעי"ת דביארנו דמיירי בכחז לה מטלטלין ומקרקע, ואפ"י קודם בעי"ת וחספן מהני.

ר"ל דאף להח"מ, מ"מ מודה דאם קדמה האשה ותפסה מהני, ויש לדמוח למ"ש שם (סק"ט) להסתפק דאפילו לה"ל דתפסה מו"חאין, היינו רק במטלטלין דלא משעבדא מדינא, אבל בקרקע י"ל דמהני תפיסתה, [ומה דהקשה בספר בית מאיר הא במטלטלין גם לבעייה לא משעבד מדינא, וא"כ מה שניהם שוין הן בקרקע הן במטלטלין, י"ל להלין בעד הח"מ, ד"ל במטלטלין כיון דלכתחילה הדיון דינחן לבעייה ממילא צכ"ג לא תקנו הגאונים לה שיעבדו על המטלטלין במקום בעי"ת, כיון דהדיון שלא ליחנס לה, והדרא לדינא כאלו לא תקנו לה כלל בנידון כזה, וממילא לא מהני תפיסתה], א"כ מכ"ש בני"ד דלאשה מדינא משעבדי ולבעייה רק מתקנתא בודאי מהני תפיסתה, ובפרט למח דסיים שם הח"מ דאף במטלטלי קשה לפסוק נגד דעת הרא"ש והרמב"ם דס"ל דמהני תפיסתה א"כ הדבר ברור בני"ד דודאי מועיל תפיסתה. (ועי' עוד בתפ"ח ח"א סי' קל"ג).

שם פרישת בעי"ת מורה, עי' חוס' (ועי' צמח שוועהק צחי קדושין דף ל"א במלוח כיבוד אב). רש"י ד"ה פרישת בעי"ת וכו' ולאו שלך נדק. צ"מ דף מע ע"א ועיי' וט"ק.

רקשה לי, הא צ"מ מסקינ דכחצוב מיירי רק שלא יאמר אחד בפ"ה ואחד בלב, א"כ צבעי"ת בשעת מעשה ה"י בלבו לפרוט, ואם חד צו אח"כ אינו בכלל זה, ואולי דזוקא לרב משנין הכי אבל לר"י דס"ל דיש בדברים מחוסר אמנה לא משנין הכי, ועי' בהר"ק שכחז להך אוקימתא דשלא ידבר, ועי' בהר"ן דגם לר"י מוכרחים לכך דאמר רק דיש בדברים מחוסר אמנה, אבל לא דעובר בעשה דה"ן נדק, ור"ש (ועי' צחי צ"מ שם).

תד"ה תחיל ותחילה, דמשמע דחייב לשלם כל הכחצוב בשטר. ק"ל הא ודאי א"ל לשלם רק מה ששור השטר למכרו, דלא גרע שורף שטר מכל מזיקין דמשלמין מה ששור בשעת ההיזק וא"כ י"ל דאם אין להצט ממון לשלם ממילא מי שירצה לקנות השטר בעובת הכנה קונה בזול הרבה דהא חושש שמה תמחול לאציה ויאלצרו להמתין עד שחירש ויחיה לה ממון לשלם ואולי תמות בחיי אציה, וא"כ תרווח הרבה דחירש את אציה ולא תזערך רק לשלם מדינא דגרמי רק מה שהיה שור בשעה שמחלה שהוא דבר מועט, וי"ל דבתוס' ס"ל כהרא"ש דמיירי שמה גם האב.

ע"ב מכין אותה עד שהל"א נפשו. קשה הא פשיעא דגם בלי"ת אם בא לעבור כופים אותה ומכין עד שהל"א נפשו שלא לעבור, ובצנור

שם מחני המושיב את אשתו הנונית כ"י ה"י משביע כ"ז שירצה. אפשר דבא לומר דאינה יכולה לומר שהשבע פ"א ולכלול בו על העתיד שלא תגזול, דיכולים לומר דשבעה להבא קילא מלשעבר כיון דבעשה שיואל השבעה אינה שקר כדאיחא בשבעות. **שם** מחני המושיב את אשתו הנונית וכו' עד סוף הסוגיא, עי' בר"ן ובריטב"א וברא"ה כולם פה אחד נקטו דלתי"ק דר"ש מנגלין על פלכה ועיסתה דלמסקנא דר"א לכתחילה ד"ל דלכ"ע מנגלין דמה"מ להמ"ח פלוגתא חדשה, זולת דעת הרמב"ן במלחמות פ"י כל הנשבעין דלתי"ק אף ע"י גלגול אין משביעין, ולכאורה נראה ראי' ברורה להרמב"ן והיינו מדפרכינן בשמעתין אלא למ"ד משבעת אפטרופסת מי מסקה אדעתה, וקשה הא ע"כ לאידך מ"ד מסקה אדעתה שחבל לדי פוגמת וממילא תהא נשבעת גם על פלכה ועיסתה ע"י גלגול וא"ל לה להנלל ממנה ושפיר מסקה אדעתה לפטרה משבעת אפטרופסת, אע"כ כשיעט הרמב"ן דאף ע"י גלגול אין משביעין לתי"ק על פלכה ועיסתה.

אמנם י"ל דלא מוכח מידי והיינו כפי מה דנקט רש"י ז"ל לאידך מ"ד הא דפטורה משבעת אפטרופסת היינו מכה כ"ש דפוגמת, וא"כ שפיר פריך הש"ס חמ"ד דאפטרופסת מי מסקה אדעתה ואי דמסקה אדעתה על פלכה ועיסתה ע"י גלגול א"כ אימא דפטרה רק על הפחות דהיינו פלכה ועיסתה שאינו רואה לדקדק עמה אבל לא על אפטרופסת, משא"כ לאידך מ"ד דפוגמת אפטרופסת אחיה צמ"ש.

אך לכאורה לשיעט הרמב"ן יתחא לסברת רש"י והיינו כפי מ"ש במלחמות בשמעתין דאף דכי לה נאמנות מ"מ בנפרעה שלא בפניו נשבעת ד"ל דלא הימנה רק שלא תעזו בפניו אבל על שלא בפניו לא הימנה ע"ש, א"כ אין לפרש כפי רש"י דלמ"ד פוגמת אחיה אפטרופסת צמ"ש דהא י"ל דלא פטרה רק אפוגמת דיודע שהוא מכחישה וסמך שלא תעזו בפניו אבל על אפטרופסת דאינו יודע לא הימנה, אע"כ י"ל דלמ"ד פוגמת פטורה גם מאפטרופסת מטעם דבשון נדר ושבעה אין לי עולך בכלל כל שבעות [רק למ"ד אפטרופסת י"ל דלא נכלל בשון אין לי עולך [רק] שאין לי לגרום לך שבעה אבל לא מה שאחך גרמת] א"כ קושי ה"ל במקומה עומדת דמאי פריך הש"ס מי מסקה אדעתה הא שפיר מסקה על פלכה ועיסתה ע"י גלגול והא דפטורה גם מאפטרופסת היינו דנכלל בכלל בשון כל השבעות שהוא גרס לה כמו לאידך מ"ד, אע"כ דלתי"ק אף ע"י גלגול אין משביעין אותה על פלכה ועיסתה, וא"כ הרמב"ן לשיעטו מוכח כדבריו וק"ל.

ובדרך פלפול י"ל עפ"י ה"ל צנונת הש"ס אתון אהא מתניחו לה אן אהא וכו' ועי' ברש"י שדחק אהא מתנינן דר"י ומעולם לא פליג ר"י והוא דוחק, וי"ל עפ"י דבריו שהקשינו דמאי פריך הש"ס הא שפיר מסקה אדעתה ששבע על פלכה ועיסתה ע"י גלגול של פוגמת, אמנם לשיעט הפוסקים דנאמנות לא מהני לפטור מנגלול שבעה לק"מ, ועי' בהר"א והריטב"א שהוכיחו דמהני אף לגלגול מיתורא דסיפא ואין משביעין על לשעבר ואף דלרב מתנא יש לפרש דקאי שאין משביעין על צין מיתה לקבורה מ"מ לר"י קשה היתור, אע"כ דמחני הכי קאמר משביעין אותה על העתיד ואף במקום שבעה על העתיד אין משביעין על לשעבר דנאמנות מהני אף לגלגול ע"ש. ומעתה י"ל דה"ק הש"ס דפריך מי מסקה אדעתה וק"י הא מסקה אדעתה ששבע ע"י גלגול דפוגמת על פלכה ועיסתה וי"ל דס"ל להמקשן דנאמנות לא מהני לגלגול, וע"ז משני אתון אהא מתניחו לה היינו אהא בלחוד, אן מתנינן גם חסיפא פלוגתא דר"י ורב מתנא ולר"י משביעין אצין מיתה לקבורה, וק"י למ"ל היתור דאין משביעין לשעבר אע"כ דאתא לאורויי דנאמנות מהני אף לגלגול וא"כ שפיר מסקה אדעתה ושפיר אר"י ארישא שבעת אפטרופסת ור"י ס"ל כר"מ דצין מיתה לקבורה אין

בבא קמא דף כח

יח

שפתי כהן

חשון משפט ד הלכות דיינים

מאירת עינים

ה מיהו אם עבר ועשה ע"י גויים כו'. עיין מש"ס פ"ג ד"ק סימן א' (קש"כ): ה אב"ד היה יבול' להציל ולהלך לפני ערכאות של גוים ולקח את שלו והעליל עליו, צריך לשלם הזיקו כדין מוסר. מהרש"ל (ביש"ש ב"ק) פ"ג סי' ר"א. עיין במשנה שד"ס (חרי"ם) סי' קמ"ה (קש"כ): ה בגון שמכדו כו'. ועשה עלמן כדעין, ע"ש במהר"ק (שורש קס"ב): קס"א המובא בצינים אות ז'. קש"כ: ה אב"ד תפיסה בעלמא שהוא תפסו למשכון כו'. עיין ב"ש פ"ג ד"ק סי' ה' שהצריך לחלוק על מהר"ק ע"י (קש"כ), ועיין במ"ש ס"ק ד', ועיין בספרי תקפו כהן ו"ט קיד"ק י"ז מהו (קש"כ), וכדברי הקמ"ע משמע מפירוט ה"ב"ט (ד"ה ו"מש אבל): ה והוא מבני העיר. נראה דכ"כ משום דמהר"ק שורש

ה יוכב' לעשות בכל ענין ויורד כו'. משמע דלפילו אין לו עדים שהוא שלו ונא למוסקו מידו לפני עדים אפ"ה שרי, (דדוקא לומר דמ"ש בכל עיני לא קאי אלא אע"ג דאינו יכול לנדר, ומיירי דתפסו בלא עדים, דהוה פשיטא דהא יש לו מינו), וכבר כתבתי לעיל בסמ"ח זה דמלשון הטור מוכח דנכ"ג אין לו לעשות דין לעלמו. גם ד"מ כתב

הלוואה או שאין צריך למשכנו כי הוא כבר אצלו בפקדון או מלאו צד אחר מותר לתפסו, ו"א"ל דלא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה רק בחפץ המצורר לו שהוא שלו כגון שגולו או רוצה לגזלו או רוצה להזיקו יכול להציל שלו אצל אס כבד נחמידי לו מנח גזילה או ממקום אחר לא. ודוקא (ה) הוא צעמנו יכול למעבד דינא לנפשיה אצל אסור לעשות ע"י גוים (ה) מיהו (ה) אס עבר ועשה ע"י גוים (ה) אס לא היה יכול להציל שלו צעמנו אחר מה שעשה עשו. י"א (ה) דלא מקרי עביד דינא לנפשיה

אלא כשמזיק לחבירו כגון שמכדו ולכן לא יוכל לעשות אלא אם כן יוכל לנדר שהוא שלו (ה) אצל תפיסה צעמנו שהוא תפסו למשכון "יוכל לעשות בכל ענין ויורד אחר כך עמו לדין וכל זה מיירי ביחיד נגד יחיד אצל (ה) יחיד נגד רבים (ה) והוא מצני העיר עביד דינא לנפשיהו אס צינים ומקורות (ג) מנח פק המנח סימן ל'. ד"מ ט. (ד) נמוק יוסף ס"ב ב"ק י"ב ע"ב מדפי הר"ף. ד"מ ט. ה) מנחמ הטור סימן ש"ד. ד"מ ט. (ו) הגהות אשרי פק המנח סימן ג', ועיין מהר"ק שורש קס"א. ד"מ ט. (ז) מהר"ק ט"ז. ד"מ ט. (ח) ה"א"ש במשנה כ"ל ו סימן כ"ה. ד"מ ט.

הוא יפגענו או יענון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמלא זה התופס וז"ל ונשכר, ומש"ה סיים וכבר יורד עמו אחר"כ לדין, ור"ל אס יודה הרי טוב ויהיה המשכון צדו עד שישלם לו, ואס יכפור יחזירו לו, וק"ל: ה והוא מבני העיר. נראה דכ"כ משום

ולא יפגענו או יענון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמלא זה התופס וז"ל ונשכר, ומש"ה סיים וכבר יורד עמו אחר"כ לדין, ור"ל אס יודה הרי טוב ויהיה המשכון צדו עד שישלם לו, ואס יכפור יחזירו לו, וק"ל: ה והוא מבני העיר. נראה דכ"כ משום

לעצמו, ואע"ג דאין זה איסור לא תבוא אל ביתו, וא"כ פי הברייתא דלעיל אבל אתה נכנס לביתו של ערב היינו בירשות ב"ד, ובחדו דרגא לחוד עדיף דבר שאינו חוב מדבר שהוא חוב. והסמ"ע (סק"ג) דחק עצמו בחנם להגיה, ולא עיין יפה במקור הרברים בכאן: וזו (שם) בהג"ה. רק

שמועם עביד אינש דינא לנפשיה יכול לעכב את שלו אע"פ שיכול להציל בב"ד כו'. ו"א בתרא שהוא המודעי (ב"ק פ"ג סימן ל') ס"ל במד"א דאינו חוב צריך רשות ב"ד, דהא מביא ראיה מפ"ק דברכות (ה) ע"ב] רב הונא היה נענש על שעכב זמורות של האריס בידו שהיה עושה דין

דלא אמרינן כו' אצל אס כבד נחמידי כו', ודוקא לומר דשם (ב"מ) מיירי לגזול, ור"ל הא דנכרות (ה) ע"ב) מפני שלא היה יורד לדין עמו ו"ש יורד עמו לו (ע"כ): טז. וכ"כ מיירי כו' אבל יחיד. מועד קטן י"א, וכפי' דין ס"ח לס' ומ"ש: לנמנה (סק"ט) קהילת כו' (ב"ב כ"ד ע"ב) וזו יעיל לנש' שטולס ונוגעי' [ג' ... חגל על דאמין ומי"ג]: (ליקוט) רב"ז מיירי כו'. כמ"ש בפ"ג דמועד קטן [שם] צ"ל צ"ל מרמז כו' נמילתא כו' ר"ל אף שאין יכול לנדר כי א"ל לו לנדר שהוא טרוד עניסתו, וה"ה לנני העיר כמ"ל (כמו שכתב וביאר) כי אינש כו' (ע"כ): (ליקוט) אבל יחיד נגד רבים כו'. כמ"ש בפ"ג ד' ק' א' שגדור כו' מאן דמתני כו', ועיין רש"י שם ד"ה כש"כ כו' אצל רבים כו' (ע"כ): יז. (ליקוט) והוא מבני העיר. דוקא לענין זה צריך מצני העיר אצל לענין מוחקין וליטן משכון א"ל,

ה. או שאין צריך. טס (ב"מ) ק"ג א' דוקא לפימו או לנמחו: ט. ו"א דלא אמרינן כו' שגולו. ד"ק טס (כ"ז ע"ב) כן ע"ג: י. או רוצה לגזלו. טס (ב"ק) גרמות: יא. או רוצה להזיקו. טס (ב"ק) כ"ח א' שור שעלה כו' וקולמה כו': יב. **אבל אם כבר נתחייב. נכרות ה' צ': יג. (ליקוט) ודוקא הוא כו'.** עיין סימן כ"ו כ"ו ... [מגל על דאמין ומי"ג] (ע"כ): יד. מיהו אם עבר ועשה כו'. צ"ק ק"ז א' לני פירוש המדעי [שם סימן קצ"ג] דמ"ש לו כמיניה דוקא, משום שא"ל לנדר כ"ל: טז. ו"א דלא מיקרי עביד. טס (ב"ק) כ"ז ב' לפי פירוש דוקא אפ"ל: (ליקוט) י"א דלא מיקרי כו' דתפיסה לא מיקרי דינא אלא תפיסה טס (ע"כ): (ליקוט) י"א דלא מיקרי עביד כו'. מ"ש בפ"ט דכ"ז (קט"ו ע"א) אצל אס כבד נמנו לפימו של עבד לכ"כ כ"כ כו', וכבר כתב ו"א

כמז ד"ל דתפיסה גרדא מותר בכל ענין, עכ"ל הקמ"ע (סק"ג): ג. להציל. ואס היה יכול להציל והלך לפני ערכאות של גוים ולקח את שלו והעליל עליו, צריך לשלם הזיקו כדין מוסר. מהרש"ל פ"ג סי' ר' א, עיין במשנה שד"ס (חרי"ם) סי' קמ"ה (קש"כ): ד. עיין. כתב הקמ"ע (סק"ד) דיש חילוק בין אס נא לתפסו גוף הדבר שגול ממנו, דלא מתקמא אלה כופר ודאי יול לתפסו רק שלא נמסרו תפסו כהן סי' קט"ו דאפי' לכתחילה יוכל שחייב לו ממקום אחר וילא שמה ילך מלאן או יענון אין לו, בזה יכול למשכנו אפילו בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמלא זה התופס וז"ל ונשכר, עכ"ל: ה. העיר. ור"ל

וכמבואר לקמן סי' צ"ז ס"ו לענין שליח ב"ד ליכנס לביתו למשכנו, וראיה גדולה לזה מסי' ס"א ס"ו באם לא מצא דיין שרוצה לדונו כו', ע"ש ע"ד. אולם בסי' קצו"ח בסי' זה ובסי' צ"ז (סק"ב) חובך לאסור, ומסיים שם דאפי' לדעת המתירין ליכנס לביתו היכא דלא אפשר לאשתלומי מינה באנפי אחרינא כמבואר בטור שם, היינו דוקא לבי' שיהיה כוונת בי' לשמים והן רשאין ולא אתה, ומשום הפסד ממון לא שרי לעבור על ד"ת, והמקום מלא חסרון כיס במקום מצוה, ע"ש: ב. כבר אצלו בפקדון. עיין בקצו"ח (כאן) שכתב דמדברי הוזהר פ' במדבר (ק"ב ע"ב) מבואר דאפי' בפקדון איסור גמור לעכבו, ומסיים ולכן בעל נפש ריחיק מזה ע"ש. ועיין בספר ברכי יוסף (אות ה) שכתב דהרמ"ע מפאנו בהגה כ"י מספר הוזהר מחלק בזה בין אם קדם הפקדון ואח"כ הלווה ובין אם קדם החוב לפקדון, דאם קדם הפקדון לחוב מותר לעכבו, ע"ש: ג. כגון שגולו כו'. עיין בתשובת חות יאיר סי' קס"ה שכתב על גרון דידיה, דע"כ לא אמרינן עביד אינש דינא לנפשיה, אלא כשכא חבירו להזיקו בכוונה ורצון, יכול לעמוד מגד להציל ממונו כו', משא"כ כשכתב חבירו מוקת אחרו בלי ידיעתו וכלי רצון חבירו כו', עיין שם בארוכה, ועיין מש"כ לקמן סי' שצ"ז סי' (סק"א): ד. מה שעשה עשור. לעלוין שור"ע דהר"ע אגור וצ"ל נכתב בצדו, בתקפו כהן סי' קי"ד כתב דמ"מ לענין תפיסה בספיא י"ל דלא מהני בתפס ע"י גוי, עכ"ל: ה. יכול לעשות בכל ענין. עיין בה"ש (סק"ד). ועיין בתשובת שבו"י ח"א סי' קט"ו שהביא דבן דעת הב"ח והש"ך בספרו תקפו כהן סי' קט"ו דאפי' לכתחילה יוכל לתפס כל שיש לו מינו, אם הדבר ברור לו שהוא שלו, ודלא כדעת מהרש"ל פ"ג ד"ק סי' (ד') (ה) דאסור לכתחילה. והוא ו"ל כתב על זה דכתופס ת"ח ג"ל דמותר לכו"ע לתפוס את שלו אפי' לכתחילה במקום דאית ליה מינו, וכדאיחא במ"ק דף י"ז ע"א אמר רב יוסף צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דספיא ליה כו', ואפשר דאף בזה"ז יש דין ת"ח לענין זה, כיון דבלא"ה דעת רוב האחרונים דבכל ענין יכול לתפוס לכתחילה, וגם מדקאמר צורבא מרבנן דהוא רק בחבור חרף, יש לת"ח עכ"פ בזה הזמן דין זה וכמ"ש לקמן סי' קמ"ד (ויבא לקמן סי' ט"ו ועמ"ש שם סי' א' ק), ועיין בתומים סוף סק"ב מענין זה, ועיין מש"כ לקמן סי' רס"ב סכ"א ס"ק ב', ועיין בקצו"ח שכתב ג"כ דברי הש"ך בספרו תקפו כהן הג"ל מה שהשיג על מהרש"ל, וכתב עליו, ונראה פשוט דהיינו דוקא היכא דליכא לאו דלא תבוא אל ביתו לעבוס עבוסו, כגון בשכירות וערבות וכיוצא, אבל בהלוואה דאיכא איסור למשכנו אסור לו לתפוס, ואפי' בשוק אסור כו', ע"ש. וכבר כתבתי בזה לעיל סי' א' ו. והוא מבני העיר. עיין באר היטב (סק"ה) עד אבל לענין שהקל

הוא יפגענו או יענון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמלא זה התופס וז"ל ונשכר, ומש"ה סיים וכבר יורד עמו אחר"כ לדין, ור"ל אס יודה הרי טוב ויהיה המשכון צדו עד שישלם לו, ואס יכפור יחזירו לו, וק"ל: ה והוא מבני העיר. נראה דכ"כ משום

ולא יפגענו או יענון אין לו, בזה יכול למשכנו אף בעדים, דהא אינו ודאי שהנתפס יכפור החוב, ונמלא זה התופס וז"ל ונשכר, ומש"ה סיים וכבר יורד עמו אחר"כ לדין, ור"ל אס יודה הרי טוב ויהיה המשכון צדו עד שישלם לו, ואס יכפור יחזירו לו, וק"ל: ה והוא מבני העיר. נראה דכ"כ משום

חידושי רעק"א
לא כל שאין חפץ שלו ממש. שם הגה. מה שעשה עשור. י"ב. בתקפו כהן סי' קי"ד כתב דמ"מ לענין תפיסה בספיא י"ל דלא מהני נתפס ע"י גוי. שם הגה. א"כ יוכל לברר. י"ב. ואס אינו יכול לנדר שהוא שלו אף שאין עדים שכתב, לא שטרין ליה נמנו דלא הורס להטות אלא נתפס המוצר לו דוקא, ט"ז. בשי"ש פ"א סי' ר'. י"ב. עיין משנה ש"ה הנדפס משנת א"ת שהיה סי' ס"ב: שם בשי"ד אות ט'. עיניו במהר"ק. י"ב. עיין משנה (משאלת בנימין) (ששאלת חותן) סי' ע' באורן:

***ס"ס: עיין
ד"מ: עיין
מנחת
הסימן

ציונים

רב הונא תקיפו ליה ד' מאה דני דחמרא כו' אמרו כו' מי חשיד הקב"ה דעביד דינא בלא דינא. עיקרים מאמר ד פ"ה. רבינו בחיי כד הקמח כפורים (א). עקידה שערו ע. בינה לעתים דרוש ט ד"ה אבל ירצה, דרוש כג ד"ה והיה, דרוש מח ד"ה כן כאן, דרוש נ ד"ה רב הונא. רצ"ה רס"ט לילה אות ג. דעת תורה יקרא פט. מכתב מאלה"ה-ד 86.

ליקוטים

רב הונא היה ליה ת' דני דחמרא כו' ליעיין מר במיליה כו' ומל חשינא בעיניכו כו'. הדקדוק מבורא האם נעלם מרב הונא מקרא מלא (קהלת ז) אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב כו' וכן הלשון ליעיין מר במיליה יותר הוה להו למימר ליעיין מר בעובדיה. אבל הענין אם אנחנו רואים אחר עושה דבר שלא כהוגן כי אחרים הוהירו עליו. אין לנו עליו כל כן תפיסה להוכיחו על פניו מדוע תעשה כה. הלא פלוני ופלוני הוהירו שלא לעשות יענה ויאמר מי שמוהו לרב ודיין עלי וכי מוזהר אני לשמוע בקולו אינני חושש לדבריו אבל אם הוא בעצמו אמר והוזהיר זה הדרך אשר ילכו בו ואח"כ ראינו שאינו מקיים כדבריו יחשב לנו לפושע אחר שהוא בעצמו הוהיר הוא נאה דרוש ואינו נאה מקיים. והנה בכאן רב הונא אשר נענש בחמיצת היין הוא בעצמו בעל המאמר אשר אמר במאמר הקדום אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש כו' לזאת כאשר באו רבנן לשזילי ביה אמרו ליה ליעיין מר במיליה ר"ל הסתכל אתה במאמרין אשר אתה אמרת אם רואה אדם כי יפשפש במעשיו. ומדוע לא

מהרש"א

נ זכרון חורבן ירושלים כדלמריין סס דלר"י אנא אשמיירי משפירי ירושלים נמלא כשימות צלה הסופרא מכל בני ירושלים צעפרא מיהו צהוא דנדרים נ: ע"ש גרש"י זכרון דרבי עקיבא רק ושחק וצכה על סופרא לאשת טורנוסרופוס א"ל לפרש כן ודו"ק: תקיפו ליה כו'. דגס רב הונא שהיה עשיר גדול כדלמריין צמס' תענית נ: יין הרצה כ"כ צארבע מאה דני שכולס תקיפו ודלי דין שמיס צהשגמה הוא וע"כ

ברכות פרק ראשון ה:

רש"י

דני. מציות. תקיפו. הסמילו: ליעיין מר במיליה. יפשפש צמעטיו: איכא דשמיע. אם יש כנס ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור צי יודיעני: שבישא. חלקו צומורות הגפן שחוטכין מהם צשעת הזמיר ותנא (צ"מ דף קג.) כשם שחולקין ציין כך חולקין צומורות וצקנים. שריגיס מתורגס שצטין: מי שביק לי מידי מיניה. וכי אינו חשוד צעיינס שהוא גונב לי

רב הונא (הווי ליה ארבע מאות דני דחמרא, איתקופ) [תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא]. עאל לגביה רב יהודה אחוה דרב סלא חסידא ורבנן וואמרי לה רב אדא בר אבהו ורבנן, ואמרו ליה: ליעיין מר במיליה. אמר להו: ומי חשידנא בעיניכו? אמרו ליה: מי חשיד קודשא בריך הוא דעביד דינא בלא דינא? אמר להו: אי איכא [מאן] דשמיע עלי מילתא, לימא. אמרי ליה: הכי שמיע לן, דלא יהיב מר שבישא לאריסיה. אמר להו: מי קא שביק לי מידי מיניה? הא קא גניב ליה פוליה. אמרו ליה: היינו

תוספות

דעביד דינא בלא דינא. הרצה צדיקים יש שלוקין נגופן וצממונס אלף הס יודעיס שלא היה נותן שבישא לאריסיה והיו רואים לרמוז לו שלא יעשה עוד:

חידושי גאונים

יד רב הונא תקיפו ליה ארבע מאות דני דחמרא על לגביה ר"י כו' וא"ל ליעיין מר במיליה. וצ"ל מאי הכונה במיליה הו"ל בעובדיה. ונראה דבמיליה הכונה דברי רב הונא עצמו דאמר בשבת (דף כג:) הזהיר בקדוש היום וזכה וממלא גרבי יין והשתא דתקיפו ל"י חמרא אמרו ל"י ליעיין כדברי עצמו אם קיים מה שאמר בעצמו להזהר בקדוש היום דמסתמא לא נזהר בזה כיון דתקיפו ל"י חמרא היפך ממה שאמר. א"ל ומי חשידנא בעיניכו אשר לכאורה בלתי מוכן והלא מקרא מלא הוא (קהלת ז) אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ולדברינו ניחא דאמר מי חשידנא בעיניכו דאינו זהיר במה שאמרתי בעצמי. א"ל ומי חשיד קוב"ה כו' וע"ז א"ל אי איכא דשמע מילתא (ר"ל מילתא אחריתא) לימא. אבל אין לתלות במה שלא בדברי עצמו. ואמרו דלא יהיב שיבשי לאריסי (אהבת איתן): ומי חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא. כתבו התוס' הרבה צדיקים יש שלוקין בגופם ובממונם אלא הם היו יודעים שלא היה נותן שבישתא לאריסא. ולפי דעתי אינו מיושב הלשון מי חשיד קוב"ה דמשמע דלעולם אינו מעניש לצדיק בלא חטא פ"י בעונש דממון כהך עוכדא דרב הונא. ונראה דתליא בשני התירוצים שבתוס' בכ"מ

עיון יעקב

על מיתחו של זה וזה על של זה כיון ששניהם ודאי שימותו: ליעיין מר במיליה. כי חמרא אכתפיה דמרא שוור כדאיתא בש"ס דב"ב וכדכתיב (חבקוק ב) היין בוגד גבר יהיר, והוא לא היה חשוד בעיניו להיות מתגאה אמר

עין יוסף

מהם בשעת הזמיר. ותנא כשם שחולקים ביין כך חולקין בזמורות ובקנים. לכן היו רוצים לרמוז לו שלא יעשה עוד (תוספות): איכא דשמיע. אם יש בכס ששמע עלי דבר שאני צריך לחזור בי. יודיעני: שבישא. שריגיס מתורגס שבישין: מי קא שביק ליה מידי מיניה. וכי אינו חשוד הודפס מאתר אוצר החכמה

רש"י

ברכות פרק ראשון ה:

מהרש"א

נא

ציונים

הרבה יותר מחלקו: בתר גנבא גנוב וכו'. הגונג מן הגנג אף הוא טועם טעם גניבה: **טו פמוך למטתי**. כל ימי נזרתי שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממתני עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל. ונכחצו צמוספות שמוטר לעסוק בתורה קודם התפלה: **צפון לדרום**. ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה צניני שהשכינה צמורת או צמערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות:

דְאָמְרִי אֵינְשִׁי: בְּתֵר גְּנָבָא גְּנוּב וְטַעְמָא טַעֲמִים. אָמַר לְהוּ: קַבִּילְנָא עָלַי דִּיהִיבְנָא לִיָּה. אֵיבָא דְאָמְרִי: הֲדַר חֲלָא וְהָוָה חֲמָרָא. וְאֵיבָא דְאָמְרִי: אֵימְקֵר חֲלָא וְאִזְדָּבֵן בְּדָמֵי דְחֲמָרָא.

תוספות

טו שלא יהא דבר חוצץ. אצל מלתא דקניעה כגון ארון ומיכה אין זה הפסק אצל מטה נראה שאין זה קבוע:

טו * תַּנְיָא, אָבָא בְּנִימִין אומֵר: עַל שְׁנֵי דְבָרִים הֵייתִי מְצַטְעֵר כָּל יָמַי, עַל תְּפִלְתִּי שֶׁתְּהֵא לְפָנַי מְטָתִי. וְעַל מְטָתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה בֵּין צְפוֹן לְדָרוֹם. [עַל תְּפִלְתִּי שֶׁתְּהֵא לְפָנַי מְטָתִי], מֵאֵי "לְפָנַי מְטָתִי"? אֵילֵימָא לְפָנַי מְטָתִי מְמַשׁ, וְהָאֵמֵר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, (וְאָמְרִי לָהּ) [וְאֵיתִימָא] רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (וְאָמְרִי לָהּ בְּמַתְנֵיתָא תְּנָא, אָבָא בְּנִימִין אומֵר:) מִנְיֵן לְמַתְפַּלֵּל, שְׁלֵא יְהֵא דְבָר חוּצָץ בֵּינוּ לְבֵין הַכֶּתֶל? שְׁנֵאמֵר (ישעיה לח) "וַיִּסַּב חִזְקִיהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה'". לָא תִּימָא: "לְפָנַי מְטָתִי", אֵלָא אֵימָא: "סְמוּךְ לְמְטָתִי". וְעַל מְטָתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה [בֵּין צְפוֹן לְדָרוֹם], דְאָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

חידושי גאונים

למ"ד בשבת (דף נג) דשנוי בראשית גרע דלדידי דואי עדיף יוקר דאין בו שנוי בבריאה. אלא אף למ"ד שם דלא גרע מ"מ כאן עדיף וגדול נס דיוקר משום שיש בו ג"כ רעה לאחרים משא"כ בההיא דשבת (אהבת איתן):

עיון יעקב

על ידו שלא לעשות כן. ונ"ל לפי שבימי נעורו לא עשה אלו ב' דברים מפני חסרון ידיעתו עד עתה ע"כ היה מצטער כל ימיו על עברו. או י"ל שאם לפעמים ע"י אונס לא היה יכול לעשות כן ועל זה היה מצטער:

הרי"ף

מדה ולזה אמר מי חשיד דעביד דינא עושה הדין הישר בלא דינא מכוונת כנגד חטאו וכך פקד ה' על רב הונא: **ביין לפי שחטא עם אריסו בזמורות הכרם:**

עין יוסף

מזדמן בנקל שיהא צפון ודרום ביתו מכוון כנגד צפון ודרום העולם כדאיתא בפרק כיצד מעברין (פני יהושע): **שלא יהיה דבר חוצץ**. אבל מילתא דקביעא כגון ארון ותיבה אין זה הפסק. אבל מטה נראה שאין זה קבוע (תוספות): **אלא אימא פמוך למטתי**. פי' שלא יעשה מלאכה בעמדו ממתנו עד שיתפלל. ורש"י פירש שגם לתלמודו אין לו להפסיק. ותימה מנלן הא. ואפשר דמירי באדם שמתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך

בעיניכם שהוא גונב לי הרבה יותר מחלקו: **בתר גנבא גנוב**. הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה: **טו ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום**. נראה דבזה שייך ג"כ לשון הייתי מצטער. משום הא דקאמר בין צפון לדרום לאו אצפון ודרום ביתו קאמר. אלא דבעינן נמי שיהא בצפון ודרום העולם ממש שלא יהא מטתו נוטה כלל לא לצד מזרח ולא לצד מערב בשום ענין משום כבוד השכינה ודבר זה אינו עין יעקב <מהדורה חדשה> - א זרעים / אבן-חביב, יעקב בן שלמה [עמוד 111] (726077)

בתר גנבא גניב וכו'. מלבי"ם יחזקאל יח/ז [המילים].

תניא אבא בנימין אומר על ב' דברים הייתי מצטער וכו'. רצ"ה דובר צדק קו' נר מצוה מ"ע א ד"ה וזה.

ליקוטים

תעשה כדברך. ע"ז
השיב ומי חשירנא
בעיניכו לפרשע אחר כי
אני בעצמי הזהרתי
לפשפש היתכן שאהיה
אני עובר ע"ז ובודאי
פשפשי כדברי. ע"ז
השיבו. ומי חשיר
הקב"ה ובודאי לא
פשפשי יפה יפה.
וכן היה האמת כי
מצא עון בחובו דלא
יהיב שבישא לאריסה

(רע"פ):

מניין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר. הם המחשבות החיצוניות החוצצים בינו לבין קירות לבו כמו שאמר קירות לבי הומה ובינו לבין השכינה שנמשלה לקיר החוצץ ומגין בעד כל בריה כמו שנאמר מגן הוא לכל החוסים בו, היינו לבאים לחסות בצל קורתו. והמחשבות החיצוניות בודאי מבדלין בינו לבין אלהיו. ולפי שמקצת אינן עובדים הש"ת מאהבה כי אם או בעבור אורך ימים שבימינה או בעבור עושר וכבוד שבשמאלה לכך נאמר לא תסור ימין ושמאל וגו' כי אם נוכח ה' פני מגמת כל מעשיך ולא יהיה שום דבר חוצץ כאמור, לכך נאמר אם תשוב ישראל אלי תשוב זו היא התשובה אשר דברה בה התורה בכל מקום (ועלות אפרים):

חדשים

דף ה' ע"ב

מגדים

נח

התוס' היה נראה לפרש שמי שולחנות אחד בעוה"ז ואחד בעוה"ב, עפ"י מה שכתבנו לעיל להמעשה כאן הוא המעשה בתענית (כה א) שהקין דם וחלש, ושם איתא שהראו לו שכרו לעוה"ב י"ג נהרי אפרסמון, ועל זה אמר לו לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות ועל כן אין לך בעוה"ז. ומלאתי להמהרי"ט ז"ל צספר נפנת פענת פ' נשא (דף קמו ע"א) שכתב לפרש כן שתי שולחנות העוה"ז והעוה"ב ע"ש. אמנם מש"כ המהרי"ט שם דלפי זה אחי שפיר הגירסא אין אדם זוכה כו', דאי אפשר לאדם שיהיו לו שני עולמות ע"ש, ז"ע ממ"ש צמד"ר פ' צראשית (פ"ח, א) דר' יוחנן גופיה אמר אם זכה אדם אוכל שני עולמות ע"ש.

ואי משום בני. התוס' צנדה (ח' א) ד"ה ואמר, כתבו אף דמצינו בן לר' אלעזר, והוא ר' פדת, י"ל דאחרי כן נולד לו, או היו לו בנים הרבה ומתו מקצתם. ובתוס' הרא"ש כאן כתב, וי"ל דעדיין לא נולד לו, או שמא נפטר בחייו. וז"צ דצנדה מקומות משמע לכאורה דר' פדת לא נפטר לפני ר' אלעזר אציו, ואכמ"ל. וע"ע מה שכתבנו צמו"ק (כ' א) דר"ה וכן אורי ליה ר' אלעזר לרבי פדת צריה.

רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא
בו' לעיין מר במיליה. צאהבת איתן שבע"י
כתב מ"ש צמיליה והו"ל למימר בעובדיה, ונראה
דצמיליה הכוונה דברי עצמו שאמר שצבת (כג צ)
הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין,
והשתא דתקיפו ליה החמרא א"ל לעיין דדברי
עצמו אם קיים מה שאמר להזהר בקידוש היום,
דמסתמא לא נזהר צוה כיון דתקיפו ליה החמרא,
א"ל ומי חשידנא צעיניכו שאיני זהיר צמה
שאמרתי בעצמי כו' ע"ש. ויש להוסיף על דבריו,
דכן מצינו צאמת לרב הונא צמגילה (כו צ) שהיה
נזהר למאד בקידוש היום ע"ש.

ארבע מאה דני דחמרא. עיין מה שכתבנו להלן (נא צ) דר"ה ותצרא ד' מאה דני דחמרא.

דהרי אמרו צגמ' כאן ואוקמיה, היינו שקס מחוליו.

א"ל אמאי קא בבית אי משום תורה דלא אפשת בו'. פירש"י שלא למדת הרבה כרונך. צאהבת איתן בע"י כאן כתב, לכאורה תמוה לומר דר' אלעזר שהיה תלמיד ר' יוחנן לא למד תורה הרבה. ורש"י הרגיש צוה וכתב אי משום תורה שלא למדת הרבה כרונך, ומשמע שצאמת למד הרבה רק שלא למד כרונך. והוא דחוק. ונראה לפרש עפ"י מ"ש צחגיגה (יד א) דר' יוחנן א"ל לר' אלעזר תא אגמרך מעשה מרכבה, א"ל אכתי לא קשאי. הרי שלא למד ר' אלעזר מעשה מרכבה, וז"ש לו ר' יוחנן גופיה לר' אלעזר אי משום תורה דלא אפשת דהיינו מעשה מרכבה ע"ש. וכ"כ צקיטור צהגהות מצפה איתן כאן. ולענ"ד פירושו דחוק יותר, דעל זה לא היו צבי ר' אלעזר, כיון שלפי דעתו אכתי לא הגיע הזמן לזה. ואם היה צרוננו ללמוד מעשה מרכבה, הרי ר' יוחנן רצו היה מוכן ומזומן ללמדו.

אמאי קא בבית בו' ואי משום מוויני בו'. פירש"י משום מוויני שאיך עשיר. לשון רש"י ז"ב, וכי ס"ד שר' אלעזר יצבה על שאינו עשיר. וטפי הו"ל לרש"י לומר לפי שר' אלעזר היה עני מרוד, כדאיתא בתענית (כה א) כשנחלש אחרי הקזת דם ולא היה לו מה לטעום, צבה לפני הקצ"ה עד מתי אצטער צהאי עלמא ע"ש.

ובחגיגה (ט' צ) איתא, א"ל אליהו לר' אלעזר כו' שחזר הקצ"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות. ויתכן שאלהיו אמר זאת לר' אלעזר כדי לנחמו מצערו על עניותו.

לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות. מדברי התוס' נראה דמפרשי שתי שולחנות תורה וגדולה. וז"צ דהרי א"ל אי משום תורה דלא אפשת שלא למדת הרבה כרונך, הרי שהיה מחזיק עצמו שלא זכה לשולחן התורה. ולולי דברי

שצט אם הרויח אדם פשוט בעולה שהטעהו לבו ולא מרצונו. אותו פשוט לא יערב עם מעותיו פן יספה הצדיק עם הרשע [א].

ת אחד שחק עם חבריו בקוביא והרויח ואותו שהפסיד גנב אצל אותו שהרויח התיבה של עץ ששוחקין בהן כגון צחקת השקקי ודומיהן עד שחזר והרויח מה שכבר הרויח ממנו ושאל אם יש לו עון א"ל בתר גנבא גנוב וטעמא טעים [א] ועוד יאוש עשית כשהרויח ממך ולא יכולת להרויח אלא דרך גניבה. אבל הגזול אחר הגזלן עביד אינש דינא לנפשי [ב].

תא [א] כל המלוה לשרים המעלילים כאלו גזול לישראל כי כשילוה לשר השר יאמר אם לא תאמין לי את המשכון אתפוש את היהודי. וגם יבא לידי שבועה [ב].
תב לעולם ישקול אדם אב יש לו כסף (א) פשוטים ימנם קודם שיתנם מידו או כשיקבלם אפי' הם נאמנים [א] שמא יחסרו בלא ידיעתו או אחר יקחם ואם לא ימנם או לא ישקול הכסף יחשוד לחבירו או חבירו יחשדהו [ב].

פירוש

לו כתב כדאיתא ביו"ד רכ"א אבל אם שמוהו בניזוי אסור בלא רשות הטובים שבקהל דשמא כוונתם היה גם שלא ידבר עמו ע"י כתבים.
תב (א) ר"ל כסף ישקול ואם גותן לו פשוטים דהיינו מטבעות ימנה.

מקור חסד

גזרו ע"ז וקמ"ל רבינו דבכתיבה ג"כ אסור, ומ"מ צ"ע ביו"ד סי' רכ"ה סעי' י' דהנשבע שלא ידבר עם חבירו מותר לכתוב לו ויש לחלק (רמ"א), ויעוין בס' מחזיק ברכה להגחיד"א או"ח סי' תפ"ט באריכות.
שצט. [א] ע' כתובות ס"ו בא זה ואיבד את זה וברש"י שם (רמ"א), וראה להלן סי' תתקל"ה, תתע"ג—עו.

ת. [א] ברכות ה' ע"א. [ב] בבא קמא כ"ז ב, וע' חו"מ סי' ד ובהגהות כסף הקדשים לבעל דע"ק שם ובחתם סופר עה"ת פ' קדושים פס' לא תגנובו ולא תכחשו, ובחס"ל הביא מראבי"ה ברכות סי' ח כדברי רבינו לחלק בין כשלוקח בגלוי כגזול ולבין לוקח שלא בידיעת הארוס, וכתב שבמרדכי ב"ק שם סי' ל' חילק דעביד אינש דינא לנפשיה באותו דבר עצמו שנלקח ממנו שזה מותר ליקח בכ"מ שיכול להשיגו, וע' ביראים סי' רע"ג, תשובות מהר"מ סי' תתקנ"ג ותשובות מיימונית נזיקין סי' י"ד וכתקפו כהן סי' קטרק"ז ומ"ש התומים בסי' ד ס"ק ב, ויעוין בצוואת מרן בעל חוות דעת הגדפסת בס"ס נחלת יעקב ובס"ס מעשה גסים על הגדש"פ (וורשה תרנ"ד) אות יט שכי' ובאם שיבוא ממון חבירו לידכם בלא ידיעת חבירו ויהיה לכם תביעת ממון עליו אל תאמרו הואיל ובא לדינו החוקנו ולא אודיע לו כלל רק אתפוש בשביל המגיע לי כו' עד שתודיעו אותו ותאמרו לו דע לך כי כך וכך יש לך אצלינו ואתה קום עמוד עמנו בדין והרי אז"ל בברכות פ"ג גבי ר"ה כו' יבודאי ר"ה קושטא קאמר והארוס גנב כפלי כפלים מר"ה והפי' הכי אמרו בתר גנבא גנוב וטעמא טעים והיינו ע"כ שלא הודיע להארוס וכו', וז"ש בתר גנבא ולא בתר גזלן כו' עיי"ש, ונכדו הגר"א תאומים בהגהותיו שם כ' נראה כי לחומרא בעלמא הזהיר כו', והנה לפנינו תלמוד ערוך בן בג בג אומר וכו' עיי"ש שהאריך לפלפל בזה ובאמת דינא הוא ע' בנה"מ חו"מ שם סק"ג (חס"ל) ויעוין בזהר במדבר קי"ט א ויצוצי אות ה, בלק קצ"ח ב אות ח ובס' שערי זהר ברכות ה' ע"א ד"ה בידך אפקיד רוחי בענין המעכב פקדון בחוב.

תא. [א] מכאן והלאה נשתבשו בהרבה דפוסים מאוחרים סדר הסימנים לפי שנחסר הסי' ת"ת. [ב] ע' סנהדרין ס"ג ב, בכורות ב' ע"ב ובש"ע אר"ח סי' קנ"ו.
תב. [א] ע' בבא בתרא ס' ע"א אע"פ שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו יצור וימנה וכו'. [ב] ע' להלן סי' תרכ"ב.

ולא לסמוך על האתרוג של קהל. וכן כל מצוה ומצוה תלמדו כל הלכה בזמנה בשלחן ערוך או"ח למען תדעון כל הדינים בביאור:

טז תזהרו בבוא ח"ו עליכם צרה, או איזה יסורים, לומר ואתה צדיק על כל הבא, ולקבלם באהבה, ולחשוב הלואי שיהיה לכפרה. כי כאשר אמרו ז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי עוה"ז (אבות פ"ד מ"ז), כן שקול צער עוה"ב מכל יסורי עוה"ז, אפילו יסורי איוב ועני ואביון כל ימיו. ומי הוא אשר יחשוב זה ולא ימתקו עליו יסורי עוה"ז, ובפרט בדור הזה אשר בעוה"ר כמעט כל פשע ומרד נדמה כהיתר. וכמאמר דוד אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי (תהלים כג, ו), שפירשו המפרשים בזה, שטוב וחסד נחשב לי במה שירדפוני כל ימי חיי - בכדי שיהיה שבתי בבית ה' לאורך ימים³:

יז הנני מזהיר אתכם שתקבעו שיעור בכל יום בספרי מוסר. כי בעוה"ר נעשה לבנו כלב האבן, ומחמת ספרי מוסר יתרכך לב האבן. הכלל, למען השם תראו וכן תעשו שיהיה רוב מעת לעת בלימוד תורה בקביעות שיעורין, וכאמרם ז"ל הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה (אבות פ"ד מ"י):

יח מה מאד הזהירו מלדבר על אדם שום דבר רע, אף אם עושה מעשה זמרי. כי הלא נפשכם יודעת מאד כי גם בכם יש דברים רעים, ואולי שקול יותר רע שבכם מהרע שבו, והיאך ימלא לבבכם לדבר רע על חבריכם. ובפרט שידוע גודל עון לה"ר שגדול עונו מנשוא:

יט כשמכניסין אדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה (שבת לא.), לכן כלל גדול יהיה לכם בדיני ממונות: כל אשר יהיה לכם גמגום באיזה דבר ממון שיש לכם עם אחרים אל תפסקו הדברים מפי עצמכם רק ע"י שאלת חכם אחד, אף שתהיו כולכם חכמים, כי אין אדם רואה חוב לעצמו (שבת ק"ט.). ובאם שיבוא ממון חבירו לידכם בלתי ידיעת חבירו, ויהיה לכם תביעת ממון עליו, אל תאמרו הואיל ובא לידינו החזקנו ולא אודיע לו כלל, רק אתפוס בשביל המגיע לי אצלו. ואף ע"פ שאלת חכם אל תתירו לעצמכם, כי צדיק הראשון בריבו ובא השני וחקרו (משלי יח, יז). ואף אם לפי דעתכם החוב ברור, כי שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליכם, עד שתודיעו אותו ותאמרו לו: דע כי כך וכך יש לך אצלינו, ואתה קום ועמוד בדין עמנו. והרי אמרו ז"ל במס' ברכות פ"ק (ה:): גבי רב הונא דתקיפי גבי ד' מאות דני דחמרא, וחשבו לי רבנן עון על שלא יהיב לי שיבשא לאריסא אף שאמר להם מי יהיב לי מידי, ובוודאי ר"ה קושטא קאמר והאריס גנב כפלי כפלים מרב הונא, ואפ"ה אמרו בתר גנבא גנוב וטעמא טעים. והיינו

3. ר"ל לעולם שכולו ארוך, וכעין פי' זה יש באלשיך שם.

תקנא

צוואת רבינו

ע"כ משום דלא הודיע לי' להאריס, דאם היה עושה כן בידיעת האריס לא היה עליו שום אשמה, דעביד אינש דינא לנפשי' (ב"ק כז:), וזהו שאמרו בתר "גנבא", ולא בתר "גזלן", אלא דאי בידיעת חבירו מותר, ושלא בידיעתו אסור אף בשאלת פי חכם. דכל זמן שאין הנתבע בפניו אי אפשר לידע, כי צדיק ראשון בריבו. וגם אפשר מלוה ישנה יש לו עליו, ואולי ע"י חקירת השני בפני חכם יבורר הדבר. וגם אם יתוודע הדבר יבא לידי חילול השם.

נהגה"ה. מדברי רבינו ז"ל נראה כי לחומרא בעלמא הזהיר אותנו בזה שלא ליקח שלו בלי ידיעת בעליו, וחתר למצוא ראי' מעובדא דר"ה בפ"ק דברכות. והנה לפנינו תלמוד ערוך ב"ק כ"ז ב': בן בג בג אומר אל תכנס לחצר חבירך ליטול שלך שלא ברשות שמא תראה עלי' כגנב, אלא שבור שיניו ואמור לו שלי אני נוטל. ואף דאמדינן שם בן בג בג יחידאה הוא ורבנן פליגי עלי', מבואר שם בסוגיין דעיקר הפלוגתא אי עביד אינש דינא לנפשי', ובהא דאמר שבור שיניו פליגי רבנן עלי', אבל בהא דלא יכנס בסתר לא מצינו חולק בזה. ותא ואחוי לך יותר מזה בת"כ ובילקוט פ' קדושים (סי' תר"ה) וז"ל: "לא תגנובו" (ויקרא יט, יא) מה ת"ל מכלל שנאמר בגניבה כו' בן בג בג אומר אל תגנוב את שלך מבית אחרים שמא תראה כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו שלי נטלתי". הרי אתה רואה דלבן בג בג ילפינן לה מקרא מיותר דלא תגנובו והוי לאו גמור. אתמהה? האם נעלם זאת מעינו הבדולח של מו"ז מאוה"ג ז"ל.

ונראה דרבינו ז"ל סובר דלחכמים שם דמוקי שם קרא דל"ת למילתא אחריתי ליכא בזה איסורא מצד הדין. וחשבתי להביא ראיה לזה, מדברי הראשונים ז"ל שהקשו בפ"ק דמציעא (בדף ו.) אמאי כופר בפקדון פסול לעדות נימא שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליה, כדאמר אביי שם דמה"ט מחייבים שבועה ולא אמדינן מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא משום דשמא סמ"י יש לו עליו. ואם נאמר דאסור ליקח שלו בלי הודעת בעלים, מאי קושיא, דלמא בשבועה שפיר מהימן - דל"ח אממונא הואיל ונוטל את שלו, ולא חשיב חשוד אממון שיהיה חשיד אשבועה; ומ"מ פסול לעדות - הואיל ועבר על לאו דל"ת, (אף) [דאף] אם יש לו מלוה ישנה אסור ליקח בלי ידיעת בעלים. ואולם אין מזה ראיה, דאף לבן בג בג דיליף לה מל"ת לית בזה חיוב מלקות, דהו"ל לאו שבכללות, דמהאי קרא ילפינן עוד כמה ענינים - גונב ע"מ למיקט ושאר דברים כמבואר בש"ס (כ"מ סא:) וילקוט שם, ומה"ת לא מפסיל אלא בלאו שיש בו מלקות. ובלאו כזה לכ"ע אין לוקין, הואיל ואין האיסור מפורש בקרא - עיי' תוס' סנהדרין ס"ג (ע"א) ד"ה (אין לוקין) [על כולם אינו לוקה]. ועיי' בב"י אה"ע סי' מ"ב דבהתראת ספק דאין לוקין לא מפסיל מה"ת, ומבואר בסוגיא דמציעא דף ה' דכופר בפקדון מה"ת פסול⁴, ולהכי שפיר הקשו דנימא שמא ספק מלוה ישנה יש לו עליו.

ועוד יש מקום לומר, דנהי דאסור ליטול שלא בידיעת חבירו, היינו שחבירו אינו יודע כלל שהוא תופס משלו כלום, אבל כאן שחבירו יודע שהוא תופס משלו רק שהוא כופר בשביל מלוה ישנה שיש לו עליו, לא עבר על לאו דלא תגנובו. ושפיר קשיא להו אמאי מפסיל בטוען להד"ם בפקדון. ועפי"ז יתיישב לנו קושיא עצומה בדברי הראשונים ז"ל בשבועות ל"ז בהא דמבעיא התם הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מאי אי חייב קרבן עם המלקות אי לא. ומקשה [מכלל] דאי לא התרו בו מחייב הא הו"ל כפירת דברים, דלא יועיל בכפירה הואיל ויש עליו עדים. ונתקשו שם הריטב"א והרשב"א והר"ן בשם הראב"ד ז"ל, דאמאי לא מוקי לה כשהעדים קרובים למפקיד, דהוי ל"י שפיר כפירת ממון, ואפ"ה מהימני לחייב קרבן דפלגינן דיבורי'. וראוי לעורר בזה, דהרי הראשונים ז"ל בב"מ שם כ' דהא דפסול לעדות בכופר בפקדון, ולא אמרינן סמ"י יש לו עליו. משום דאין ספק מוציא מידי ודאי⁵, וכן י"ל הואיל וכפר אף שידע שב"ד יחייבוהו עפ"י עדים. ע"כ בתורת גזלן אתי ופסול לעדות. וכ"ז לא שיך כאן כשעדים קרובים למפקיד, דאין עדים מחייבין ממון, וכן תי' הראשון ל"ש כאן לענין מלקות דבשום צד ס' בעולם לא מחייבין מלקות. וראיתי בתומים סי' ל"ד (ס"ק כ"ה) שהעיר בזה. ולהנ"ל א"ש, דשם שפיר הקשו דנוקי דמיירי בכופר בפקדון שטוען נאנסו והעדים מעידין שראו אותה עתה בידו, דבכה"ג ליכא למיחש לשמא סמ"י יש לו עליו, דהרי גם בזה אסור לקבל בחובו ועבר על לאו דל"ת, להכי ל"ח לזה וחייב מלקות. וע"כ התם מיירי בטוען נאנסו בענין שהבע"ד א"י כלל להכחיש אותו, דאל"כ תקשי היאך משכחת לה חיוב מלקות, הא הו"ל התראת ספק שמא שכח מהפקדון ולא נשבע לשקר, כמ"ש התוס' (שבועות לו. בד"ה הזיד) לענין שבועת העדות שם דהוי התראת ספק, דלמא אשתלי. וע"כ דמיירי שטוען נאנסו והעדים ראוהו אצלו, ובכה"ג ל"ש שמא אשתלי, וא"כ בזה ל"ש חששא דמ"י, דאסור ליקח שלו בלי ידיעת בעלים. והבן היטב.

ואולם נלפע"ד עוד ראייה דלית הלכתא כבן בג בג דרבנן פליגי עלי', בהאי דקאמר אביי בהאי דשנים אוחזין דל"א מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא דלמא (סמ"י) [מלוה ישנה] יש לו עליו, ומקשי אי הכי נשקול בלא שבועה, ואי נימא דאסור ליקח שלו בלי ידיעת בעלים שפיר רמי שבועה עליו כי היכי דלודי ל"י בשביל מה הוא תופס, דכ"ז שאינו מודיע בשביל מה הוא תופס הוי כגנב ועבר על לאו דלא תגנובו. וע"כ דרבנן פליגי עלי' דבן בג בג והלכה כוותייהו. וכן יש להוכיח מדברי הרא"ש פ"ב דמציעא שכתב בהאי דסלע שנפל משנים דחייב להחזירו, דהאי דנפיל מיניה לא מייאש, מימר אמר אחרוני לא הוה בהדאי אלא הא⁶, נקיטנא ל"י ואמינא אנת הוא דשקלית' (ב"מ כו:). וכ' הרא"ש שם (סי' ט) דהיום ומחר יתפוס משלו. וכבר תמהו בזה דהיאך יתכן שיועיל תפיסה מספק, ועיי' סמ"ע (ס"ק מ"ט) ש"ך (ס"ק ס"ד) ח"מ סי' ע"ה. והפירוש הברור בזה, דודאי הב"ד לא יחייבו מספק, אלא

5. כן תי' הרמב"ן. ומש"כ תי' שני: "וכן י"ל הואיל כו", הוא בשיטה מקובצת בד"ה ובשיטה

דהוא סובר שיתפוס בלי ידיעת חבירו ואין (עלי) [עליו] איסור הואיל ולפי דעתו ברור בעיניו ואין לבו נוקפו שחבירו ודאי לקח שלו, וכ"כ שארי בתומים שם (ס"ק י"ז). ואי נימא דאף שמגיע לו אסור לתפוס בלי ידיעתו ועובר על לאו דל"ת איך יכול לתפוס, וע"כ דלית הדברי רבינו ז"ל ברור מללו דאפ"ה אין לעשות כן. וגם יש עוד תוס' בדברי רבינו ז"ל על דברי בן בג בג: דאף שלא בא לידו מתחלה בגניבה, דליכא כאן לאו דל"ת, רק שנתן תחלה לידו מדעתו ושכח אח"כ, דאסור לכתחלה עד שיודיע לחבירו וירד לדין פא"פ. ועוד יש לפלפל בזה ואין כאן מקום להאריך. ע"כ הגה"ה. ועי' במרדכי פ' המניח (סי' ל) 6:

כ אם תזכו ותהיו לומדים, קודם שתתחילו לעסוק במו"מ תלמדו הלכות ריבית בעיון היטב למען תהיו בקיאים בכל הלכותיו, כי בקל יכול אדם להכשל באיסור ריבית בעסק מו"מ, וכ"ש בעסק הלוואות. וקודם שום עשיית מו"מ יפלס הדבר במאזני השכל אם נוגע הדבר באיסור ריבית, כי בקל יכול אדם לטעות בו, כגון במכירה בהקפה ביותר משווי', וכדומה לו הרבה אשר א"א לפרטם. וצריך להלכות אלו לימוד ועיון רב כי הלכה חמורה הוא מאוד:

כא מה מאוד אני מזהיר אתכם שמאד מאד תרחיקו עצמכם שיסמכו אחרים על נאמנות שלכם, למען לא תביאו עצמכם לידי חשד, וגם הוראת היתר בזה רב הוא, ובפרט בתגבורת חמדת ממון. ע"כ (תזהירו) [תזהרו] מאד שלא תבאו לידי כך, אם לא שלא יהיה באפשרי כלל להרחיק עצמו מזה:

כב עוד אני מזהיר אתכם שלא תביאו ח"ו שום אדם לידי שבועה. וכי זוטר מה דכתיב בזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה (במדבר טז, כו, וע"פ שבועות לט.)⁷, ואם רחמנא קראו רשע מוטב שיפסיד כל ממונו ואל יהיה רשע שעה א' לפני המקום. ואם יתחייב לכם אדם שבועה תניחו אותו על קבלת חרם, כי לא תבואו לידי הפסד בזה, וממ"נ מאן דחשיד אחרם חשוד אשבועה. ובחרם לא תעשו איסור בזה, כי כל הגוזל ממון חבירו מן הדין ראוי לנדותו. וק"ו בן בנו של ק"ו שלא תשבעו נגד שום בן אדם בעסק ממון, אם לא יהיה שעת הדחק גדול חלילה:

6. ר"ל שפירש שם במעשה דרב הונא בברכות, שנענש משום דדין עביד דינא לנפשי' היינו רק לתפוס אותו החפץ עצמו שנגנב ממנו, ורב הונא תפס זמורות אחרים שלא גנבם האריס. ורבינו שפי' לעיל מעשה דר"ה באופן אחר, אזיל כפי מה שנקט הדרכי משה בחו"מ סי' ד' סק"ג (וכן ברמ"א בשו"ע בסעי' א) דהריב"ש (סי' שצ"ו) פליג ע"ז וסובר דיכול לתפוס גם ממון אחר שהי' כבר אצלו בפקדון. וכפי' רבינו פירש גם בראבי"ה בברכות שם.

7. ר"ל דבגמ' שם איתא דאם אחרי שהתרו בו אמר הריני נשבע, העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. ואיתא שם בע"כ דקאי גם על הנשבע וגם על המשביע, ופירש"י שם דאף המשביע נענש לפי שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן וכאו לידי חילול השם.

צוואת רבינו יעקב זצלה"ה לבניו

כתוב בתורה (בראשית י"ח, י"ט) כי ידעתיו למעו אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו', ואם הציווי לבניו אחריו גורם אהבת השי"ת, ראוי ונכון לכל אדם להיות כתוב לפניו דברים הנוגעים לדרכי ה' ויראתו למען ישאר לבניו אחריו, אולי יקבלו ממנו ויזכה על ידי זה להיות נשמתו צרורה בצרור החיים. לכן נתתי לבי לכתוב הנהגות הנוגעים ליראה את השם הנכבד והנורא:

א אהובי בניי, תחלת דינו של אדם על דברי תורה (קידושין מ:), יהיה לכם שיעור קבוע בכל יום למקרא ולמשנה, ואם כי אמרו חז"ל תלמוד בבלי כלול מכולם (סנהדרין כד.), הם כבר מלאו כרסם במקרא ומשנה, וגם כי אין יצר הרע שולט ללמוד שלא לשמה בלימוד משנה ומקרא. ואף שלא ראיתם כן ממני, בנערותי עשיתי כן, ולעת זקנותי בגד בי הזמן והייתי טרוד מאוד ולא יכולתי לקיים כאשר עם לבבי:

ב אם תזכו ותהיו לומדים, תקבעו לעצמכם שיעור פשוט בכל יום, לא פחות מדרך אחד גמרא כסדר ש"ס, מלבד שיעור עיון. ויהיה זה לחק ולא יעבור. ואם יהיה לאל

השער. והלך עם העגלה בחזרה לביתו להראותו מקום דירתו ואנה יטענו אותו הגויים, ובין כה ובין כה עבר זמן התפילה ולא מצא צבור בביהכ"נ. והיה קטרוג גדול בשמים, כי פתחו פנקסו אשר היה כבר כתוב וחתום בו מתמול שלשום קביעת שכר גדול שהשתדל להתפלל בצבור ולענות קדושה ואיש"ר, ועכשיו התחילו המלאכים לקטרג הלא עבור ריוח של זה"כ אחד הוא עוזב כל הקדישים וכל הקדושות. אך הקב"ה ברוב חסדו משיב, הן אמת כי העני הזה עבור פרנסת אשתו ובניו שכח יקר ערך התפילה בצבור והניח הקדושות וברכות ע"י דאגת פרנסתו, אבל תנסו נא לבקש ממנו שימכור חלקו לעוה"ב עבור התפילות והמצות שכבר עשה לאלוקיו, אם יתן איש כל הון דעלמא לא ימכרנו ולא יחליף עולם הנצחי בעולם העובר, ואת אשר כבר עשה וזכה לעבוד יתב"ש יקר וחשוב אצלו מפז ופנינים, ע"כ בדין הוא שיטול שכרו. וזשה"כ: "ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו" - כמו לאחר שעשה את המצוה, שאז יקר הוא בעיניו מאוד, ולא כאשר

כמוצא שלל רב], אשר הובאו בשו"ת מי יהודה להג"ר יהודה אלטמאן ז"ל [חתן הנטע שורק] יצא לאור ע"י בנו הג"ר שמשון ז"ל אב"ד פאקש שצירף לפתיחת הספר דרושים שלו. ובדרוש א' שם בתוך הדברים נכתב כדלהלן: ... ולתוספת ביאור נקדים מה שיסופר ואיתמר משמיה דהגאון מליסא בעל החו"ד ז"ל, אשר נתארח פעם אחת בבית מרן הח"ס ז"ל בעשי"ת, ונתכבד האורח הנכבד אצל הסעודה לאמור ד"ת. אמר כונת הפסוק בתהלים (ס"ב י"ג) ולך ד' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, עפ"י מעשה כי איש עני תם וישר ויר"א עמד בהשכמה לילך לביהכ"נ להתפלל בצבור ולענות קדיש איש"ר וקדושה. וכאשר הולך בדרך השוק, ראה שם שכבר עומדים שם עגלות טעונים עצים למכור, ונזכר שביתו עומד ריק מעצים והוא צריך לקנות, ואם ינסה לישא וליתן כעת יוכל לקנות בזול מאם ילך לביהכ"נ ויחזור, כי עדי אז יתאספו קונים הרבה ויתמעטו המוכרים בעגלות, וכן עשה, הלך ועמד בין עגלות של העצים והתחיל לישא וליתן. ודי

בתחילה קודם עשייתו. זתדה"ק... ודפח"ח.

תקמז

צוואת רבינו

ידכם לפלפל בח"ת תקבעו בכל יום שעה א' ללמוד שיעור עיון כי עיקר השאלה הוא פלפלת בחכמה (שבת לא.), והעיון (שתלמוד) [שתלמדו] יהיה אליבא דהלכתא, לא בפלפול הנהוג בעוונותינו הרבים בדור הזה:

ג תלמדו בכל יום דף או עמוד ש"ע או"ח. וטראו שתהיו בקיאים בו בהדינים היטב, כי רוב דיני או"ח מזדמן לאדם בשעה שא"א לאדם לעיין ולשאול לחכם. וכבר חיברתי בזה סדר תפלה עם כל הדינים כדי לזכות נשמתי. גם בכל שבת תקבעו ללמוד שיעור בזוהר הקדוש. וכל מה שתלמדו תחזרו ותשנו תיכף, כי מלימוד פעם א' אי אפשר לזכור, כדאמרינן בעירובין נ"ד (ע"ב): "לא יחרוך רמי' צידו" (משלי יב, כז) - לא יחרוך צייד הרמאי וכו'.

ד תלמדו כמה פעמים תהלים עם פירוש המילות ושיהיה שגור בפיכם עם פירש"י, בכדי שתבינו היטב בשעה שתאמרו לבקשה. ותזהרו לומר חמשה קפיטל בכל יום לא פחות, כי בזה מלהיב הלב לעבודתו ית"ש. וכבר ביקש דוד המלך ע"ה שיהיה נחשב כעוסק בנגעים ואהלות (מדרש שוח"ט תהלים א), ובזה אין חשש שלא לשמה:

ה תראו ללמוד שתהיו בקיאים היטב בדיני וסתות, כי כמעט נשכחה הלכה זו מישראל בעוה"ר בהיות כי הדבר תלוי בנשים דלאו בני תורה נינהו. ותכתבו איזה יום ראייתה, למען תדעו איזה יום המחויב בהפרשה. וגם תלמדו היטב הלכות צניעות באו"ח סי' ר"מ. ובשעת זיווג תחשבו בד"ת, כי זה מועיל הרבה שיהיו הבנים היוצאים מכם יראי ה' ולומדי תורה, ותחשבו כי דבר זה הוא נמאס מלבד גזירות הבורא לקיים מצותיו. וכאשר יהיה לכם בנים, מאד צריך תגבורת רחמים בכוונה גדולה שיתן להם השי"ת לב להבין ולהשכיל בתורה ובמצות:

ו מאד תשגיחו במלמדי תינוקות, כי בעוה"ר נתמעט התורה ולומדיה, וכמטמונים צריכים לבקשו. ולא תניחו בנים קטנים בין הגדולים, כי בעוה"ר הדור פרוץ ולומדים אותם תפלות ודברי הבאי. ובפרט בשבת ויו"ט תתנו השגחה יתירה על בניכם לבלתי יתחברו עם ילדים חצופים, כי מאוד צריך שמירה לזה, ותזהירו המלמדים ע"ז מאוד. וכאשר יגיעו לבן שמנה ותשעה תראו ללמוד עמהם מסכת אחת כסדר. והבנים ישנו אותה תמיד עד שתהיה שגורה בניהם, כי אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים וכו' (חגיגה ט:). ותראו ג"כ שיבינו הילדים מוצאי הדינים ממה שילמדו. ואם תזכו ותהיו לומדים תבינו בעצמיכם טוב הלימוד:

ז מאד תרחיקו עצמכם לבלתי קבל עליכם התמנות הרבנות. כי אם הראשונים שהיה לבכם פתוח כפתחו של אולם, אמרו עליהם ברעות נפשאי לקטלא אזיל (יומא פו:), אנן יתמי דיתמי מה נעני בתרייהו. ואם מצד הכרח גדול תהיו מוכרחים לזה, תזהרו לדרוש

מקודם בבואכם העירה, שיקבלו על עצמם שיהיה בין לדין ובין לטעות. ואם יקבלו אתכם לאיזה משפט למקום אחד תאמרו מקודם שיקבלו הבע"ד אתכם בין לדין ובין לטעות, כי הטעות מצוי מאוד. או שתאמרו קודם גמר דין להבע"ד שאין אתם דנין רק כפי שיקול דעתכם, ואפשר שטעינו, על כן תקבלו ע"ע בין לדין בין לטעות:

ח אהוביי בניי, מה מאד תרחיקו עצמכם מהשמחה והשחוק, כי האיך ישמח האדם אשר בכל יום השכם וחסווא. ואם היה אדם חייב ראשו למלך ב"ו היאך היה שמח בפורים ובחג, ק"ו שחייב ראשו למלך מלכי המלכים הקב"ה. ולא תשמעו לאותן האומרים כי מהראוי להיות כל ימיו בשמחה, כי זהו הכל מעצת היצה"ר, ושחוק וקלות ראש מרגילין האדם לערוה (אבות פ"ג מ"ג). ובכל עצב יהיה מותר (משלי יד, כג), רק בעת עשיית איזה מצוה או לימוד תורה יהיה בכוונה ובשמחת הלב, אמנם לא בשחוק, כי השחוק הוא מדה רעה מאוד:

ט בתפלה תכוונו פי' המלות. ובזכירת השם הנכבד והנורא תכוונו כמ"ש בש"ע או"ח (סי' ה). ובכוונת הסודות עפ"י חכמת הקבלה צריך שמירה ואזהרה יתירה לבל יבא לידי קיצוץ בנטיעות. ואין לסמוך על לימוד חכמה הזאת בזמן הזה משום אדם, ובפרט מאותן שלא מלאו כרסם בש"ס ופוסקים ומתפארים בחכמה זו - לא תאמין ולא תאבה ולא תשמע אפילו לדבר קל מהם. ולא שמענו מי שהיה מכיר חכמה זו לאמיתתה, רק אותן שהיו חריפים טובא, כגון הרמב"ן והר"י ודומיהם זצ"ל. ועם כל זה היה עיקר לימודם בש"ס ובפוסקים, כמבואר בספרי הרמב"ן והרשב"א עיי"ש:

יוד אהוביי בניי. מאד תזהרו באיסור חדש וכן בשתיית טוטין ביום טוב ראשון, וכיוצא בדברים הנוגעים לאיסור דבר תורה. ואין לסמוך על כיוצא בזה בדברים הנוגעים לאיסור ד"ת על קולות שהקילו האחרונים ז"ל ליישב המנהג, כי כבר כתב הר"ן בתשובותיו¹ שאין לסמוך על שיקול דעתינו בדבר שנוגע לאיסור ד"ת. ואמנם בדבר שהוא רק איסור דרבנן, כגון שמרים של חדש שאין בו רק משום מעמיד, וכן שתיית הטוטין ביו"ט שני, וכדומה, לזה יש לסמוך עליהם:

יא מה מאוד תרחיקו עצמכם ממדת הגאווה, ואמרו רבנן בכפילא מאד מאד הוי עניו ושפל רוח כי תקות אנוש רימה (אבות פ"ד מ"ד). ואם יעלה על לבו חטאיו, כי רבו למעלה ראש, בוודאי יברח ממדת הגאווה, כי חוטא בל יתגאה. ותמיד יעלה על לבכם, אף אם תהיו בעלי ממון ועושר, כי הכל ביד ה'. ותמיד תציירו בעיניכם כאלו כבר חלו עליכם כל המקרים ופגעים רעים שאפשר להמצא בעולם, כי הלא תחת אפשרות

1. לא מצאתי.

בבא קמא דף כח

תקנה

צוואת רבינו

קודם הלימוד אנחנו לומדים לזכות נשמתו, ואח"כ תאמרו אתם קדיש. ואח"כ תקבעו לעצמכם שיעור משניות שנה תמימה, וכן תעשו בכל יא"צ, ותאמרו שהוא לזכות נשמתו. ותספידו אותי, ואם לא תוכלו בעצמכם תשכרו מספידים, כיון שחז"ל הקפידו ע"ז מאד, ובוודאי לא הקפידו ע"ז משום יוהרא, ובודאי יש בזה איזה תועלת ואין אתנו יודע עד מה ודעתם רחבה. ותודיעו לק"ק ליסא תיכף יום פטירתו, כי הם נוהגים מנהג יפה עם הרבנים שלהם הנפטרים ועושים להם אל מלא רחמים בכל רגל בצבור. ומהלומדים אבקש שילמדו עבורי בכל שנה משניות לזכות נשמתו ויהיה שכרם כפול מן השמים:

כז על המצבה לא יכתבו לא רב ולא גאון, כי אולי חטאתי במה שקבלתי עלי להיות רב, כי לא הייתי ראוי לזה, ולמה יזכר חטאתי בכל עת והמלאכים מכסין ברגל שלא יזכר עון העגל⁹, ולא יכתבו רק שמי בלבד. ויכתבו בעל המחבר שמות הספרים שחברתי, כי אם ימצא דבר א' טוב בכל הספר ראוי להזכירו לזכות:

כח הנה כל החידושים שחדשתי בהלכות ואגדות נראים לפענ"ד אמיתים, והגדתי לפני כמה לומדים מופלגים וקלסוהו. ומבוקשי מכם שתראו להביאם לבית הדפוס. ואם יגרום זכותי דאבהתי שתהיו ג"כ לומדים, תבחנו דברי בעין שכלכם, ותבחרו הטוב בעיניכם לתת למו ראשית להדפיסם תחלה. ואולם גם מה שלא יראה בעיניכם לא תמחקו מהספר, כי דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר (ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה). וכאשר תביאו דברי לדפוס, אף שאני לא כתבתי שמי על הספר, כי בעוה"ר השנאה והקנאה גוברת בדורינו, ואולי יאמרו אף זה בין המחברים, ומבלי עיון יהיה כצחוק בעיניהם, ובלי ידיעת שם המחבר יבואו לעיין בהם, ואני מקווה להשי"ת שאחר העיון ימצאו בהם דברים טובים. אולם אחר שכבר נדפסו הרבה מחיבוריי ובעזה"י נתקבלו, לזאת כאשר תדפיסו תכתבו שמי על החיבור. מי זוטר מה דאמר דוד אגורה באהלך עולמים (תהלים סא, ה), שפירשו חז"ל (יבמות צו): שיאמרו דבר הלכה משמו ועי"ז יהיה שפתותיו דובבות בקבר. וכן יראו להדפיס שנית חיבורים הנדפסים. ואל ספר נתיבות המשפט שלי יצרפו הגהות הכתובים בגליון אצלי:

כט והנה יש אצלי חיבורים מאבא מארי זצ"ל. תבחרו דברים טובים ומובחרים שתמצאו בהם, ותעלו אותם לבית הדפוס, ובוודאי שכר הרבה תטלו, כי נפשי יודעת

9. בישע"ו, ב שרפים עומדים ממעל כו' שש כנפים לאחד כו' ובשתים יכסה רגליו, וברש"י שם: ובתנחומא (אמור ו') ראיתי: כיסוי הרגלים לפי שהם ככף רגל עגל, שלא להזכיר לישראל עון

העגל. ע"כ. וכו' הוא בויק"ר כז. ג.